

10.33537/sobild.2020.11.2.16

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 31.10.2020
Kabul edildiği tarih: 12.05.2020
Yayınlanma tarihi: 30.06.2020

Article Info

Date submitted: 31.10.2020
Date accepted: 12.05.2020
Date published: 30.06.2020

Öz

Bu makale Avrupa ve İslam karşıtlıklarının en yoğun yaşandığı Fransa kamusal alanında kültürler ve dinlerarası geçişlerin öznesi olarak ifade edilebilecek kadın mühtediler üzerine odaklanmaktadır. Makalenin konusu içsel bir tecrübe olan inancın “beden” yoluyla Fransa kamusal alanına yansımış biçimleriyle ortaya çıkan karşıt durumlar, dini dönüşümün arka planı, ihtida sonrası ve alışkanlıkların değişmesi, yeni kimlik tanımlamaları, yeniden sosyalleşme stratejileri, alternatif alan arayışlarıyla yeni bir İslami figürün ortaya çıkışı tartışılmaktadır.

Makalede öne çıkan görüşler Birincisi; A. Touraine'in belirttiği gibi “İnsanlar bireysel özne olarak kendilerini ifade edemezlerse, total ideolojiler altında yaşamaya devam edecektir”. Bu teoriyi mühtediler açısından düşünmek, onlara bireysel özne olarak kendilerini ifade etme fırsatı sunmaktadır. İkincisi; çoğulcu toplumlarda kültürler ve dinlerarası geçişlerin kaçınılmaz olduğu, farklı desenleri bir arada görmenin yaygınlaşmasıdır. Üçüncüsü Fransa aile yapısının ve seküler yaşam biçimlerinin bireylere salt mutluluğu sağlamada yetkinliğinin tartışılabilirliğidir. İhtida sonrası “Fransız Müslüman” öznesinin diğer göçmen müslümanlardan ayrıştığı noktalara dikkat çekmektedir. Dördüncüsü inanç veya inanç tercihleri ile toplumun bir kesiminin ötekileştirilmemesi için ilgili tartışmaların sadece politik açıdan değil kişilerin duyduğu metafizik istekler ve vicdan özgürlüğü bağlamında ele alınmasına duyulan ihtiyacı aktarır. Ayrıca İslam'da ibadetlerin kişilerin ahlakını dönüştürücü etkisi üzerinde durulmaktadır. Evrensel bir değer olan ahlakın, İslamlaşması süreci ve sıradan davranışların ibadet kapsamında anlamlandırılması ele alınmaktadır.

¹ Bu makale Paris Sosyal Bilimler Akademisi (EHESS - École des Hautes Études en Sciences Sociales) Sosyoloji Bölümünde Prof.Dr. Nilüfer Göle danışmanlığında hazırlanan 2011 yılında savunması yapılan “La Conversion Féminine à L'islam une

ÖZNE OLARAK KADIN MÜHTEDİLER:FRANSA KAMUSAL ALANINDA DENEYİMLERİ¹

MUSLIM WOMEN CONVERTS AS AGENCY: THEIR EXPERIENCES IN FRENCH PUBLIC SPHERE

Nuriye İNCİ

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Temel İslam Bilimleri doktora öğrencisi,
ninci@ankara.edu.tr

Anahtar sözcükler

Fransa; İslam; İhtida; Mühtedi;
Kadın; Kamusal Alan

Keywords

France; Islam; Conversion;
Convert; Women; Public Sphere

Abstract

This article focuses on women converts who can be expressed as agency of cultural and interfaith transitions in the public sphere of France, where European and Islamic antagonisms(contrast) are most intense. The subject of the article is the emergence of a new Islamic figure with the emergence of an internal experience of belief through the “body” in of the French public sphere, the background of religious transformation, the post-conversion and the change of habits, new identification, re-socialization strategies and the search for alternative spheres.

Highlights of the article First; As A. Touraine states, “If people cannot express themselves as individual subjects, they will continue to live under total ideologies”. Thinking of this theory in terms of the women converts gives them the opportunity to express themselves as individual subjects. Latter; In the pluralist societies, cultural and interfaith transitions are inevitable and it is common to see different patterns together. Third, it is arguable that France's family structure and secular lifestyles are capable of providing individuals with pure happiness. It draws attention to the points where the “French Muslim” subject differentiates from other immigrant Muslims after the conversion. Fourth, it conveys the need to address the debates about belief or belief preferences and the marginalization of a segment of society, not only politically, but in the context of metaphysical aspirations and freedom of conscience. It also focuses on the transformative effect of worship in Islam. The process of Islamicization of morality, which is a universal value, and the interpretation of ordinary behaviors within the scope of worship are discussed.

Enquête Auprès des Femmes Converties à L'islam en France: Récits de vie, Trajectoires, Apprentissages, Nouvelles Opportunités” başlıklı(basılmamış)Master tezi araştırmasının bir ürünüdür.

Giriş

İslam ile aynı zaman ve mekânı paylaşmak, Avrupa'da önemli bir mesele olarak gündemdedir. Avrupa'nın geleceğinin bu soruna bağlı olduğunu söyleyen Nilüfer Göle'nin(1999, s.13) ifade ettiği gibi bu tartışmaların en ilginç seyri olan ülkelerden biri Fransa'dır. Fransa, 1905 yılında ilan edilen laiklik uygulaması ile, devlet tarafından tanınan din ve dinamikleri kaldıran yasayı onaylamıştır. A. Touraine(2016, s.26)Modernliğin Eleştirisi adlı kitabında Fransa'da modernizm gereği yapılan bu uygulamayı, entelektüel etkinliğin, siyasal propagandalar ve dinsel inançlardan arındırılması ve yasaların tarafsızlığı ilkesi ile açıklar. Böylece kamu ve özel yönetimlerin kişisel bir iktidar haline gelmemesi, kişisel servetle, devlet ya da işletmecilerinin servetlerinin ayrılması gibi kamusal yaşamla özel yaşam birbirinden ayrılmıştır. Bu uygulamadan sonra din, "özel alan" kategorisinde değerlendirilmeye başlamıştır. Fransa, seküler hukuk kurallarına sahip değerler sistemi içinde dinlere mesafeli duruşu ve bu kurucu değerlerine sadık tutumu nedeniyle Fransa ve İslam arasında "kamusal ihtilaflar"söz konusu olmaktadır.

Avrupa ve İslam arasında yaşanan kamusal ihtilafları araştırmalarına konu edinen Prof. Dr. Nilüfer Göle'nin İslam'ın görünürlüğü ve kamusal alanın Avrupa ölçeğinde dönüştürülmesi üzerine yürütmüş olduğu araştırma projeleri için Paris Sosyal Bilimler Akademisi'nde (EHESS-Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales) verdiği seminerler bu çalışmanın esin kaynağı olmuştur. Göle, Avrupa'da İslami dindarlığın kamusal görünümüne dair sorgulamaları, samimiyet, cinsellik, beden, mekân ve estetik formların tümü açısından ele alarak bu bağlamda Avrupa'daki Müslüman varlığının kamuoyu tartışmalarındaki yerini mikro-sosyolojik olarak inceler. Araştırmalarındaki hedefini, "bir yandan İslam ve Müslümanlarla ilgili kamusal ihtilafları ele alırken öte yandan sıradan Müslümanların sesini dahil ederek medya alanının eşitsiz geometrisini tersyüz etmek, öte yandan ise "Müslüman sorunu" mizanseninde genellikle paradoksal biçimde onların da kenara itildiği Müslüman olmayanların görüşlerinin duyulmasını sağlamaktır."(Göle, 2015) şeklinde açıklar. Seminerlerle çoğulcu toplumlarda kültürler ve dinler arası geçişlerin ürünü olan desenleri fark etmenin mümkün olmasıyla kendisinin de "Melez Desenler" olarak ifade ettiği bu olgunun mühtediler açısından değerlendirilmesi çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu amaçla toplumlar arası geçişlerin simgesi olan "Fransız Müslüman" kadınların ihtida süreçleri, iffet formları, yaşam mekanları ve dekorasyonları, giyim kuşam stilleriyle temsil edişleri ve kendilerini tanımlamaları "eylem sosyolojisi" çerçevesinde incelenmiştir. Bu makale Fransa'nın farklı şehirlerinde çeşitli statü ve yaşlarda 17 kadın mühtedi ile yapılan röportajlar ve günlük yaşamlarından edinilen derinlemesine gözlem ve değerlendirmelere dayanmaktadır.

Din değiştirme hadiseleri genellikle din değiştiren öznelere hayat hikayelerinden yola çıkarak tespit edilmektedir. Her mühtedinin hayat hikayesi ve ihtida süreci farklılık arz etmektedir. Fransa'daki ihtidalar açısından durum Fransızların yaşam alanlarında Müslüman toplumla yoğun bir etkileşim içinde olmalarıdır. Bu etkileşimler çoğulcu toplumlarda

kaçınılmaz olmakla birlikte toplumdaki zümrelere göre Müslüman varlığı farklı yorumlanmaktadır. Örneğin Fransa'daki Müslüman varlığı din değiştirmede etken olabildiği gibi İslamofobi nedeni de sayılabilmektedir. Siyasiler için Müslümanlar göçmenlik sorunu, entegrasyon meselesi, seküler bir kültür bağlamında ise İslam "kabul edilemez bir Ötekilik" olarak algılanmaktadır. Bu gibi nedenlerle etkileşimleri sadece din değiştirme ekseninden okumak eksik bir yaklaşım olacaktır. Araştırmanın amacı bu zıtlıkların oluşturduğu yakınlık ve farklılıkları görmek ve iki zıtlık arasında İslam ve Fransa'nın ortak değeri olan mühtedileri incelemektir.

Makale üç genel başlıktan oluşmaktadır. Öncelikle konunun genel çerçevesinde Fransa'da İslam algısı ve Avrupa gündeminde İslam ve kamusal ihtilafların nedenine değinilerek mühtedilerin yetiştiği ortam tasvir edilmiştir. Kavramsal çerçevede konu ile ilgili literatürden faydalanılarak din değiştirmenin psiko-sosyal arka planı incelenmiştir. Sonra yapılan alan çalışması ve metodoloji hakkında bilgi verilerek mülakatlar değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Mühtedilerin ihtida öncesi ve süreçleri ardından ihtida sonrası değişimleri değerlendirilerek Fransa kamusal alanında kadın mühtedi tecrübeleri incelenmiştir.

Avrupa Ve İslam

Fransa'da İslam Algısı

Dini yönden laiklik ilkesini benimseyen Fransa'da her ne kadar dini inanç araştırması yapmak yasal olmasa da ülkedeki etnik yapıdan dolayı bazı tahminlerde bulunmak mümkün gözükmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Fransa Raporu'na (2009) göre ülkedeki dini yapının % 73'ü Katolik, % 18,5'i Ateist, % 6'sı Müslüman % 1,6'sı Protestan ve % 0,9'u Yahudi olduğu tahmin edilmektedir. Fransa, yaklaşık 5-6 milyon Müslüman nüfusuyla Batı Avrupa'nın en kalabalık Müslüman yoğunluğuna sahip ülkelerden biridir. Tarihsel süreçte Müslümanlarla en yakın ilişkiler ekonomik ve politik nedenlerden dolayı 1960-70'li yıllara rastlar. Bu yıllardan itibaren Fransa, çok sayıda Müslüman ülkeden göç almıştır. Fransa'da Müslüman göçü meselesi özellikle Cezayir'deki sömürgecilik tarihi ile de yakından ilişkilidir. Önceleri, Müslüman göçmenlerin kültür ve değerler sistemini de bagajlarında getirdiği pek önemsenmemiş, Fransızlar için İslami dindarlık şekli "geçici yabancı kültüre" ait olarak düşünülmüştür. Göle, (2015, s. 103) 1980'li yıllardan yakın geçmişteki terör saldırılarına kadar süreçte toplum nezdinde sorun teşkil eden şeyin Müslümanların mevcudiyeti iken sonraları Müslümanların vatandaşlık hakkı arayışları ve günlük yaşamda görünürlük arz etmeleri çatışmalı durumlar yaşanmasına sebep olduğunu iddia eder. Kendi ifadesiyle göçmenlerden birinci kuşak dinlerini kentlerin varoşlarındaki evlerinde, iş yerlerinde, fabrikalarda veya yatakhanelerinde gözlerden ırak, sessizce yaşadıkları sürece rahatsızlık duyulmamıştır. Fakat daha sonraki kuşakların Fransızcaya hakimiyetleri, iletişim kurabilmeleri ve kamusal tartışmalarda basın yayın yoluyla seslerini duyurabilmeleri, internet siteleri veya gazete ve dergilerde yazdıkları yazılar ve çıkardıkları kitaplarla küresel bir dolaşıma girmeleri, kendi geleceklere adına söz söyleyebilir hale gelmeleri

rahatsızlık nedenleri olarak sıralanmıştır (Göle 2015, s. 275). Ayrıca Müslüman yeni neslin anne babalarından farklı olarak işçilik vasfından çıkarak Fransa'da toplumsal basamakları tırmanması, avukatlık, doktorluk gibi meslekleri icra etmeleri, hizmet ve kültür sektöründe çalışan sanatçılar üretmeleri, tekillikleri, imanları ve kültürleri ile vatandaşlıklarını bağdaştırmak için çaba harcamaları endişelerin diğer sebebi olarak açıklanır. Böylelikle Fransızlar kendi toplumsal değerleriyle uyum sağlayamayan kitle olarak gördükleri Müslümanlara kamuda pozisyon vermek durumunda kalmanın gerginliğini yaşamaktadırlar.

İkinci çatışmalı durum ise İslam ve Avrupa arasındaki "kamusal ihtilaflar"dır. İlk ihtilaf, 1989 yılında Paris'in kuzeyindeki Creil şehrinde üç Türk kökenli kız öğrenciden okulda öğretmenlerinin başörtülerini çıkarması isteği ile gündeme gelmiştir. Devam eden süreçte 2003 yılında ise Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın görevlendirmesiyle Bernard Stasi tarafından bir komisyon kurularak ilköğretimde dini simgelerin yasaklanmasına dair rapor sunulmuştur. "Stasi Raporu" olarak da bilinen bu yasa farklı şekillerde yorumlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasaya göre ilk ve orta dereceli okullarda başta başörtüsü olmak üzere dini semboller(haç, kipa vs.) yasaklanır. 11 Ekim 2010 yılında ise Nicolas Sarkozy, "Burka Yasası" olarak nitelenen, kamuya açık alanlarda yüzü kapatan giysilerin yasaklanmasına karar vermiştir. Fransız makamları bu uygulamaları laiklik ilkesine bağlılıkla açıklamaktadırlar. Bu yönlerini Göle,(2015, s.160)Anglosakson çokkültürcülüğün zıt ucundaki bir "Fransız istisnası" olarak tanımlar. Joan W. Scott(2007 aktaran Göle,s.160) gibi kişiler Fransa'nın laikliğe başvurarak asimilasyonu tek yol olarak sunan cumhuriyetçi modelin teyid edilmesi olarak açıklamaktadırlar. Göle'ye göre(2015, s.40) 2000'li ve 2010'lu yılların Fransa'sındaki toplumsal tartışmalardan uzak, felsefi ve hukuki bir kavram olan laiklik, örtük biçimde İslam'a atıfla ele alınmış başörtüsü, Fransa laiklik tartışmalarının belirleyici bir ögesi haline gelmiştir. Başörtüsü, cami ve minare tartışmalarında yalnızca göç simgeleri değil, görünür dinsel semboller de İslam'ın belirtileri olarak hedef alınmıştır(Göle, 2015, s. 48-49). Örneğin minare inşaatları konusunda hararetili tartışma çıkaran siyasi figürlerden Marine Le Pen, Aralık 2010'da Cuma günleri Paris'in on sekizinci bölgesindeki Myrha sokağındaki kılınan namazı Alman işgaline benzeterek bir polemik başlatmıştır. Sokaklarda kılınan namaz Avrupa kimliğine karşı bir saldırı olarak algılanmıştır.

Başörtüsü meselelerinin yanısıra İngiltere'de Şeytan Ayetleri'nin yazarı Salman Rushdie için çıkartılan İran kaynaklı ölüm fetvası İslam'ın Avrupa'daki varlığını rahatsız edici, düzen bozucu nitelmesi ile gündeme getirmiştir. 1989 yılındaki bu olaylara 11 Eylül 2001'de El-Kaide'nin New York saldırıları, 2004 yılında Hollandalı sinemacı Theo Van Gogh'un öldürülmesi eklendiğinde, Avrupa kamuoyundaki kırılma ve emniyetsizlik hissi iyice perçinlenmiştir(Göle, 2015, s.45). Her ne kadar yaşanan hadiseler farklı nitelikte ve farklı ülkelerde gerçekleşse de terör saldırılarının tetiklediği yorum farklarıyla İslam ve Müslüman algılarını tartışmak artık Avrupa'nın birinci gündeminde yerini almıştır.

1990'dan itibaren İslam'ın dinsel normlarının ve sembollerinin görünürlüğüyle orantılı olarak Avrupa toplumları, öncesinde kilisenin boyunduruğuna karşı yürüttüğü mücadeleyi artık İslam'a ve onun özellikle terörist sapmalarına yöneltmişlerdir. Ne var ki bunu yaparken çoğunlukla aşırı derecede tahrif edilmiş bir İslam'ın baskın medyatik temsillerini sorgulamadan ve Müslüman kültürden gelenlerin düşünce ve hassasiyetlerini hesaba katmadan yapmışlardır. Medya organları, aktörlerin varsayılan özelliklerini vurgulamaları ve ayırt edici vasıflarını ve kültürel farklılıklarını abartarak sunmaları, ikili karşıtlıkları tartışarak öğrenip düşünme deneyimlerine yer ve zaman bırakmamıştır. Bunun sonucunda oluşturulan klişe temsiller, kamusal ihtilafları tartışma zemininden uzaklaştırmıştır(Göle, 2015, s.21).

Göle, (2015, s.161). Avrupa ölçeğinde bu tutumların düşünce ve ifade özgürlüğü savunucuları ile kutsal duygusunu muhafaza etmek isteyenler arasındaki bir çatışmaya dönüştüğünü ve demokrasinin temeli olan toplumsal tartışmanın zehirlenerek sıradan insanların bir kenara itilmesine sebep olduğunu iddia eder. Böyle bir ortamda ifade özgürlüğü ve laiklik ilkelerinin bir formülasyondan öteye gidemeyeceğini, çoğunluk toplumu sözcüğünün ise entelektüeller için arkasına sığındıkları bir paravana dönüştüğünü düşünmektedir. J. Baubérot'nun(2004, s. 9-15 aktaran Göle, 2015, s.159)) da ifade ettiği gibi "tahrif edilen bu değerler bugün artık eşitsizlikleri artırmakta ve Müslüman kültürüne veya inancına sahip Avrupalıların sesine karşı bir sağırılığa yol açmaktadır. Böylece öteki'nin fikrini beyan etmesine izin vermek şöyle dursun dışlayıcı söylemlere dönüşmektedir. Bu yüzden Müslüman Avrupalılar dinsel ve kültürel tekillikleri yüzünden vatandaş olarak kabul edilmekte zorlanmakta veya aşağılanmaya maruz bırakılmaktadırlar.

Görüldüğü gibi Fransa ve İslam yakınlık içinde bir uzaklık barındırmaktadır. Bu çatışmalı durumları nedeni farklı dünya görüşü veya algılama şekli bir de tarihsel arka planda Fransa'nın dine karşı verdiği mücadele ile özetlenebilir. Şöyle ki bugünün Avrupası kilisenin hükmünden çıkarak cinsel devrimini gerçekleştirmiş ve cinsel azınlıkların kazandığı haklara bağlılığını ifade ederek yeni bir sekülerleşme şekli benimsemiştir. Avrupa toplumu için bu gelişmeler beklentileri seyrinde ilerlerken Avrupa Müslümanlarının dini vebeleri yerine getirme talepleri onlar için arkaik dönemlere ait istekler olarak algılanmaktadır. Buna karşın Müslüman aktivistlerin bahsedilen talepler karşılanmadığında veya ötelendiğinde gösterdiği tepki biçimleri Avrupalılar nezdinde korkuya sebep olmaktadır. Örneğin; Hristiyan geleneğine sahip, kilisenin veya ibadethanelerin içinde, evlerde ailece yenen yemek masasının başında, manastırlarda ya da hac mekanlarında ibadet edilmesine alışık toplumlarda, ibadet yerlerinin dışında sokak ve meydan gibi dünyevi mekanlarda kolektif olarak imanın sergilenmesi bazı vatandaşların gözünde garip karşılanmaktadır(Göle, 2015, s.92). Müslümanların Avrupa kamusal alanında kendi aleyhlerine alınan kararları protesto etmek için Cuma namazları ile protestoları birleştirmeleri, protesto şekli olarak giyabi cenaze namazı kılınmaları gibi oluşturulan kollektif tutumlar Avrupalı gözünde onların "bireyselliğine yapılmış bir meydan okuma" olarak algılanmaktadır. Bu davranış şekilleri Göle'nin ifadesiyle

Fransızları kendilerinin tarihsel bilinçaltına götürmekte ve dinle olan yüzleşmelerini hatırlatmaktadır. Başka bir örnek, İtalyanlar için adım başı Müslüman restoranı görmek “her yeri satın alıyorlar İslam memleketi olacak buralar” cümleleri veya Bologna Fahri başpiskoposu Giacomo Biffi din temsilcilerine “Avrupa yeniden Hristiyan olmak zorunda aksi takdirde Müslümanlaşacak” uyarısı (Göle, 2015, s. 92) İslam’ın kollektif temsil biçimlerine karşı duyulan bir tepkidir. Avrupa, Müslümanların demografik çokluğundan, kamusal alanda görünürlüklerinden ve Avrupa kamusal alan tartışmalarında gündemi meşgul etmelerinden özellikle de kendi değer yargıları ile İslam’ın değer yargılarını bağdaştıramamaları gibi nedenlerden dolayı iletişim kurmada korku ve isteksizlik içindedirler.

Toplumsal ilişkiler açısından göçmen kökenli dindar vatandaşlar ile kökten Avrupalı din-karşıtı vatandaşlar farkında olmadan ve istemeden aynı zaman ve mekânı paylaşmaktadırlar. Avrupalı kent sakinleri kendi yaşamları üzerindeki hâkimiyeti kaybetmekten ve kendi ülkelerinde azınlık haline gelmekten endişe duyarken, göç yoluyla gelenler de ırkçılığa maruz kalmaktan, yaygınlaşan İslamofobiden, İslam’la bağdaştırılan her konuda sorguya çekilmekten, inançları ve aidiyetleri yüzünden ev sahibi ülkenin değerlerini kabul etmediklerinden ya da uyum sağlayamadıkları suçlamalarından şikayetçilerdir (Göle, 2015 s.22). Özetle Avrupa kamusal alanı, “çoğunluk kültürü ve azınlık kültürün hak arayışları mücadelesi meydanına” dönüşmüştür.

Avrupa genelinde ve özelde Fransa’daki bu çatışmalı durum Müslüman gençlerin eğitim sorunu, sahihsiz gençlerin radikal gruplarca beyinlerinin yıkanması, saldırıları yapan teröristlerin kimlikleri, toplumsal yaşam seviyeleri, radikalleşme nedenleri, haksızlık duygusu gibi sorunlar “İslam sorunu” adı altında politik açıdan ele alınarak tartışılmaktadır. Müslüman nüfusun entegrasyonundaki başarısızlıklar üzerinde yoğunlaşarak sorun sadece bir entegrasyon sorunu olarak adlandırılmıştır. Çoğunlukla göçmen kökenli toplulukların yaşadığı banliyöler, okul ve hapisaneler, eğitimsizlik ve suçla yakınlık gibi birçok problemin mekânları olarak tespit edilmiştir. Diğer ifadeyle Müslümanların yoğun yaşadığı yerler problemlerin yoğun yaşandığı yerler olarak tanımlanmıştır. Bu sorunlar irdelenmesi gereken bir olgu iken Müslümanları sadece toplumsal ve dini bir sorun olarak kavramsallaştırmaları sade vatandaşları göz ardı etmeye yetmektedir. Göle’ye(2015) göre Fransız makamlarının en büyük yanılgısı, İslam’ı, radikal unsurlarla temsil eden figürler üzerinden okumaları ve sıradan kendi halinde Müslümanların sorunlarını görmezden gelerek radikal unsurlara göre kanun ve düzenlemeler yapmalarıdır. Öyle ki başörtüsü takmak, namaz kılmak, helal yemek, oğlunu sünnet ettirmek, yakınlarının cenazesini Müslüman mezarlığına gömmek ile Fransız toplumuna ait olmak arasında bir tezat görmeyenlerin sesleri duyulmak istenmemektedir.

Fransız Mühtediler

Siyaset gölgesinde Fransa’da İslam tartışmaları bu şekilde sürerken gündelik yaşamda her iki kesimin ortak paydasında buluşan mühtediler bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar Olivier Roy(1992, s.21) toplu ihtidalar döneminin bittiğini iddia etse de

yaşanılan bireysel tecrübeler toplumdaki geçişleri anlamlandırmak açısından bu olguyu incelemeyi gerekli kılmaktadır. Örneğin, kamusal alanda etkin futbolculardan Franck Henry Pierre Ribéry, Nicolas Sébastien Anelka, Philippe Omar Troussier, basketbol antrenörü ve eski oyuncu Tarık Abdul-Wahad (Olivier Saint-Jean), Fransız rap sanatçısı Méléanie Georgiades (Diam’s olarak biliniyor), İslamolog Prof. Eric "Younes" Geoffroy ve Prof Denis Gril Fransa’da önde gelen ihtida örneklerinden birkaçıdır. Müslüman toplum tarafından büyük bir tutku ve coşku ile karşılanan bu ihtidalar çevrelerinde bir etki bırakmaktadır.

Godard B. ve Taussig S. (2007, s.28) Fransa’daki Müslümanlar adlı çalışmasında Fransa’da laiklik ilkesinden dolayı rakamsal olarak ihtida edenlerin sayısı tam olarak tespit edilemese de tahmini verilerde 40.000 ila 100.000 arasında olduğunu iddia ederler. Allievi S. (1998, s.70) ise çalışmasında 1965-1989 yılları arasında 1,628 ihtida vakası tespit edildiğini bu vakalarda Fransız mühtedilerin % 46’sının Ile-de-France’da (Paris ve civarı) bulunduğunu ve % 70’ini erkeklerin oluşturduğunu iddia etmektedir. Entelektüel ve manevi tecrübelerle din değiştirenlerin yanısıra göçmenlerin çoğunlukta yaşadığı banliyöler bu olayların sık görüldüğü yerler olarak gözlemlenmektedir.

Gilles Kepel(1987, s.354), Fransız mühtediler tarihini daha eskilere dayandırır. Özellikle 19 ve 20. Yüzyılda entelektüel kişilerin Tasavvuf yoluyla İslam’a girdiklerini fakat sayılarının çok olmadığını iddia eder. Ona göre din değiştirmede etkili olan şey, Müslüman mistiklerin yazdığı eserlerin tercüme edilmesidir. Bu yolla ihtida edenlerden Eva de Vitray Meyerovitch,(İhtida tecrübesi için bkz. İslamın Gülüeryüzü çev. Cemal Aydın, 2017) Muhammed İkbâl ve büyük mutasavvif Mevlana’nın eserlerini tercüme sırasında İslam’ı seçmiştir. Bu değişimi yaşayanlar üzerine yapılan analizler, Fransa’daki İslam’a geçişlerin doğasını anlamaya yardımcı olmaktadır. Tasavvuf, uzun süredir Fransızların genellikle “senkretik bir evrende, mistik bir Hristiyan geleneğine yakın” bir hisle İslam’a geçtikleri bir yol olabilmıştır. Ali Köse(2003) ise dinlerin mistik yönlerindeki benzeşimlerin ihtida nedenlerinden biri sayılabileceğini ifade eder.

Din değiştirme eğilimlerinin diğer nedeni, Fransa ve dünya tarihinde önemli bir etki meydana getiren, Mayıs 1968 “kültürel devrim”idir. (Mayıs 1968 kültürel devrimi için bkz. Colin Barker, Devrim Provaları : Fransa 1968, Şili 1972, Portekiz 1974, İran 1979, Polonya 1980-81,çev: Umut Haskan, İrem Yılmaz, Yordam Kitap, İstanbul 2010.) Bu devrim tüm değerlerin tekrar sorgulanmasını neticelendirmiş, muhafazakarlık ve modernizm arasındaki çatışmanın işçi ve öğrenci temsilleriyle tüm dünyada etkisini göstermiştir. Batı kökenli olmayan maneviyat ideolojileri bu dönemlerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Sanayileşmiş ülkelerin gençliğinin, ahlaki çöküntülerini iyileştirme çabalarının bir sonucu olarak din değiştirme eğilimleri görülebilmştir.

Godard B ve Taussing S. ise 1912’de Rene Guenon’un İslam’a girmesiyle doğan bir akımın ihtidalara neden olduğunu iddia ederler. Bu hareket, Rene Guenon’un(ö.1951) Kahire’de, Şazeli tarikatının üyelerine yakınlığı ile başlamıştır. Guenon’un müritlerinden mühtedi Michel Valsan(ö.1975) da aynı

silsiledeki kişilerdendir. Şeyh Abd Al-Wahid Pallavicini, İtalya'nın Milano kentinde tanınan bir vaizdir. 1951'de İslam'a girdikten sonra, Ahamadiyyah İdrissiyye Şazeliiyye tarikatına katılmıştır ve şu anda İtalya'daki tarikatın başında bulunmaktadır. Bu kişi René Guenon'un çalışmalarına sadık kalarak, Embrun'daki Yüksek İslam Araştırmaları Enstitüsü'nü kurmuştur. (Godard, B. ve Taussig, 2007, s. 92) Çoğunluğu İtalyan ve Fransız mühtedilerden oluşan bu grup, Pallavicini çevresinde toplanır ve Müslümanlarla ilgili kamusal tartışmalarda etkin rol üstlenir. Bu yönüyle bugün görülen hadiseler de dahil tasavvuf hareketleri ve entelektüel birikimlerin Fransa'da yaşanan ihtidalarla katkısı önemlidir. S. Taussig(2007), René Guenon'un takipçisi Yacoup Roty'nin kurduğu "Vivre L'islam en Occident-Batı'da İslam'ı Yaşamak" grubunun takipçileri gibi, "İhtida ederek Müslüman olan neslin kendi torunları olduğunda artık ihtidalar hakkında konuşmıyor olacağız" diyor. Bu konuda araştırma yapan Marie Bastian(2015) ise sufizmin çekiciliği yerine ihtidaların sosyal çevre ile ilgili olduğu iddiasını taşır ve dini dönüşümlerin banliyölerdeki etkileşimler ve evlilikler dolayısıyla olduğunu iddia eder.

Sufizmin etkisi konusunda farklı görüşler mevcut olmakla birlikte örneğin günümüzde Aix-en-Provence Üniversitesi'nde Prof. Denis Gril İslam alanında araştırmaları ve kitapları yanı sıra sufi yönü ile de bilinmektedir. Prof. Eric Geoffroy, Astrofizikçi Bruno Abdelhaq Guiderdoni gibi çok sayıda entelektüel, Fransa'da İslam'ın yaşayan yüzleri olup Obaidallah Gloton(ö.2016) veya Vincent Monteil, (bknz. Kavas A., 2002, s.333-375) gibi Müslüman dünyasına ilgisinden dolayı uzun yolculuklara çıkan, özgün bir seçim yapmadan önce tüm İslam biçimlerini gören tasavvufi ilgilenen örnekler mevcuttur.

Godard B. ve Taussig S.nin(s.92-95) Fransa Müslümanları üzerine yaptıkları çalışmaya göre 1.600 mühtedi üzerinde belli ölçüde gözlem yapılmış ve sonucu şöyle açıklanmıştır: Din değiştirenlerin % 50'den fazlası fundamentalist hareketlere bağlıdır. Bunun dağılımı, Tebliğ Cemaati için% 28, Selef için% 23 tür. % 10'u Müslüman Kardeşler Hareketi'ne % 30'u belli bir yere bağlılığı bulunmayan kişilerden oluşmaktadır. Bu oranların % 3'ü radikal İslam hareketlerine, % 6'sının da Şiiler'e yakın olduğunu tahmin etmektedirler. Onlara göre din değiştirme hadiselerinin % 4'ü hapisanelerde olmaktadır, ayrıca bu dönüşümü yaşayanların % 5'i Karayip kökenlidir ve % 9'u Güney Akdeniz ülkelerindeki ailelerden geldiği ve bunların çoğunun Portekizli olduğu bilinmektedir.

Rakamlara bakıldığında din değiştirenlerin sayısı dengeleri bozacak çoklukta olmadığı görülmektedir. Fakat mühtediler, Fransa'daki müslümanların sayısına eklendiğinde toplumda ikinci dini çoğunluk ile benzer sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Kavramsal Çerçeve

Din Değiştirme (Conversion) Kavramı ve Çeşitleri

"Conversion" kelime olarak, Larousse sözlüğünde dönüş eylemi, dönüş hareketi gibi anlamlara gelir; teolojik anlamda ise bir dine bağlılık, başka biri için bir dini bırakma ya da inançsızlıktan dini bir inanca geçme

eylemini ifade eder. Robert sözlüğünde ise Allah'a dönerek, iradesine boyun eğerek kemale erme; Özellikle dini inanç konularında hassasiyetle amel etme eylemi olarak açıklanır.

Arapça sözlük Almaani'de "ihtida" terimi, doğru yolu bulmak, delalete imtisal edip doğru yoldan gitmek, İslam dinini kabul etmek, gerçekliğe erişmek, yüce gerçeği kabul etmek anlamlarına gelmektedir. İhtida eden kişiye "mühtedi" "İslam'a dönüş" ise ihtida olarak tercüme edildiğini ifade eder(Köse,1993 s.554; Peker, 1979, s.1-9).

Kore'deki din değiştirme hadiselerinin entelektüel arka planını inceleyen H. C.Kim,(2003 s.32) ihtida olayını insanoğlunun özgün doğasına dönüşümünün bir ifadesi olarak tanımlayarak İslam'daki "fitrat" anlayışında bulunan insandaki doğuştan yaratıcısını tanıma kabiliyeti ile açıklar. Ona göre, İslam'ı seçen kişi özgün yaratılışını hatırlayıp orijinal saflığına geri dönecektir.

Din değiştirmenin çeşitli nedenleri vardır. Bunları Din Psikolojisi kitabında ele alan Pazarlı (1972, s.144-145) psiko-sosyolojik nedenleri nefse ve şuura ait iç sebepler, dış etkenler ve sosyal sebepler olarak tasnif etmektedir. Nefse ve şuura ait iç sebepleri insan bilincinde veya bilinçaltında meydana gelen bir takım bunalım, buhran gibi psikolojik haller ve değişimler olarak açıklar. Örneğin; kişinin ruhunu kapsayan kötümserlik, ümitsizlik, kıskançlık duygusu, toplumlardaki siyasi ve sosyal ideolojilerin etkileri(komünizm, sosyalizm, kapitalizm vb.), sınıf mücadelesinin hassas karakterler üzerinde bıraktığı tesir ve kişilerin duyarlılık kazanması, bunun yanısıra maddiyatın öne çıktığı toplumlarda yaşam kavgasının insanları bencil, merhametsiz, yardımlaşma duygusundan yoksun hale getirmesi ve bu ortamların kişilere güvensizlik ve aidiyetsizlik hissi uyandırması gibi bir çok etkeni saymaktadır. Dış sebepler ve sosyal etkenler ise insan bilincindeki hareketleri ve değişimleri hızlandırır, geciktirir veya beslemektedir. Bunlar tabii afetler, kazalar, ölüm, hastalık, evlilik, aşk, okunan kitaplar, telkinler, dini ayin ve tarikat ortamları gibi sebepler çoğaltılabilmektedir. Pazarlı'ya göre İhtida olayı kişinin daha çok nefsinde gerçekleşen bir olgudur ki kişiye göre sebepleri değişmektedir. İhtida sonrası tecrübelerle bakıldığında kişilerin daha çok içe doğru derinlik kazandıkları görülmektedir. Bahs edilen iç ve dış etkenlere bir çözüm olarak mühtedi bir iç aydınlanma yaşamaktadır. Bu durumda buhran ve bunalım içinde olan bir ruhun sükun ve ferahlığa erdiği söylenebilir(Pazarlı, 1972, s.147).

Din değiştirmenin sebepleri olduğu gibi çeşitleri de mevcuttur. Allievi S.(1998, s.167-168) Avrupa'daki ihtidaları iki değişken çeşidi seçerek tanımlar. Birincisi "relationnelles" ilişkisel dönüşüm, bir takım fırsatlar ve toplumsal ilişkilerden kaynaklanan Müslüman olmaya karar verme sürecini üreten hatta zorlayan bir dizi sosyal bağdan ileri gelmektedir. Örneğin; Farklı dinden bir kişinin, Müslüman bir kadın ya da erkekle evlilikten dolayı dönüşüm yapması söz konusuysa bu tür ihtida "relationnelles" kapsamında tanımlanır. Mühtediye göre bu bir tercih ya da en azından kabulün zayıf yönünü gösterir. Karar verme sürecini tetikler. İş dolayısıyla veya turistik gezi amaçlı İslam ülkelerine yapılan yolculuklar esnasında dini kabuller veya

marjinal ve sapkın gruplar kanalıyla İslam'a girenleri relasyonel ihtida çeşidi içine dahil eder. Ayrıca yerli kültürdeki kişilerin sonradan gelen kültürle karşılaşması yani Fransa açısından göçmen müslümanlarla kurulan ilişkiler sonucu olan dönüşümler relasyonel ihtida kapsamında ele alınmaktadır.

Allievi'ye (1998) göre ikinci tür din değiştirme çeşidi ise "rationnelles-rasyonel"dir. Bu dönüşüm, bireyseldir ve entelektüel bir kökene sahip olabilecek anlam ve anlam sistemleri için derin bir araştırmadan sonra gerçekleşir. Daha dinsel, mistik-manevi açlığa cevap verir ya da önceki hafızaya yeni bir bakış ve yorum getirerek hayatı tekrar okumayı sağlar. Bireyin hayat hakkında sorgulamaları ve anlam arayışı, mistisizmle gelen sezgiler rasyonel ihtida tipinin türlerini oluşturur. Örneğin, birçok kişi ergenlik döneminde Kur'an-ı Kerim okuyarak İslam'ı keşfeder. İslam hakkında, gayr-i Müslim toplumlarda veya Müslümanların pratikleri yoluyla iletilen olumsuz mesajları veya yanlış temsil edilişleri Kur'an metninde olup olmadığını tahkik etmek istemektedirler. Bireysel bir dönüşüm olan rasyonel din değiştirme, entelektüel bir arka plan vardır. Kişide manevi açlık ve arayış söz konusudur.

Din değiştirme üzerine yapılan mevcut çalışmalarda bu olgu üzerine tespitlerin bazıları şu şekildedir. Madeleine Sultan(1999, s.326) geleneksel olarak dini dönüşümü, bir inançtan diğerine geçiş anlamında ifade eder ve "Günümüzde az çok dini tecrübeye sahip kişiler, takipçilere dönüşür" fikrindedir. Monika Wohlrab-Sahr(1999) ise çalışmasında "dini dönüşümlerin, eklendikleri toplumsal bağlamın entegrasyonu ve parçalanması ile ilgili sorunları olan insanlar için çözüm olduğunu" savunmaktadır.

Sarah Daynes(1999, 313-314), dini dönüşüm birden fazla anlamı olan kimlik arayışıdır. "Dönüştürmek başka bir şey olmaktır; davranış değişikliği yapmak, yeni bir düşünme şekli benimsemek" şeklinde ifade eder.

Mercedes Garcia-Arenal(1999, s.273) ise dini değişimin geçmişte, bir azınlığın çoğunluğa geçişini işaret ederken, bugün gidişin ters yönde olduğuna dikkat çekmektedir. Örneğin, çoğunlukla Katolik bir toplumdaki gelen insanlar, küçük bir göçmen grubunun dinine dönüşecektir.

Dini Dönüşümle İlgili Teorik Kavramlar

Kendilik Teknikleri ve Kendini Gerçekleştirme(Agency)

Din değiştirme hadisesi mühtedi açısından M.Foucault'un(1980, s. 41) "kendilik teknikleri" (les techniques de soi) diğer ifade ile "bireylere kendileri aracılığıyla ya da başka kişilerin yardımıyla bedenlerini, maneviyatlarını, düşüncelerini ve kendi davranışlarını gerçekleştirme izni veren teknikleri kullanarak, akabinde kendi kendilerinin dönüşmesi, kendi kendilerinin değişmesi ve belli bir mükemmellik, mutluluk, saflık, doğüstü güçlere sahip olan bir konuma erişmeleri ile açıklanabilir. Mühtedi ihtida sürecinde bir çeşit "kendilik incelemesi" yapmaktadır. Kendini gerçekleştirme eylemi "kendilik incelemesi" sonucunda kendi hakikatini keşfetme yolculuğu şeklinde tarif edilebilir. Bu tür inceleme psikolojik

olmaktan ziyade ontolojik bir tefekkür şeklindedir. Mühtedi için din değiştirme öze dönüş, kendi kendini tanımak, ruhun varlık biçiminin ontolojik bilgisine ulaşmak anlamına gelebilir. O nedenle ihtida tecrübesi yaşayanlara İslam'ın günahlardan kurtulma vaadi mühtedi için kendine yeni bir inşaa süreci tanınması anlamına gelmektedir. Yeniden inşaa sürecinde karşılaşılan zorluklar kendi otonomizasyonu açısından anlamlandırılır.

Yapısal olarak "kendini gerçekleştirme" (agency-autonomisation) terimi ise Saba Mahmood'un(2004, s.8) tanımında, "geleneğin, devletin ya da ilahi kanunların veya diğer engellerin baskısına rağmen fail olarak kendi isteklerini gerçekleştirme kapasitesi" olarak tanımlanmaktadır. Bireyin özgürlük kapasitesi ve kişinin arzusunu bağımsız olarak seçme yeteneğini kullanmasıdır.

Bu nedenle, örneğin mühtedinin başörtüsü takması veya namaz kılması ilahi iradeye boyun eğme olarak algılanabilse de, Mahmood'a(2004) göre, norm (tevazu) ile beden şekli(başörtüsü) arasında bir ilinti vardır. Böylece beden autonomisation'un bir normu ve ifadesi olarak mütevazilik ifade eder. Mühtedi için bu durum mütevazilik yanında özgür iradesini de açığa vurma ve kendini gerçekleştirme şeklidir ve mühtedinin çevre, aile, laik yaptırımlar karşısında aldığı pozisyonudur.

Foucault'un "kendilik denetimi (maîtrise de soi)", mühtedi için ruhun sukuneti, beden ve ruhun saflığı için kendi inşasını ibadetlerle sağlama ile açıklanabilir. Makalenin ilerleyen sayfalarında bu denetimin ibadetlerle sağlanma şekli açıklanmaktadır.

İslamî Habitus

Habitus kavramı, Göle'nin sosyolojisinde önem arz eder. Fransız sosyolog P. Bourdieu'nün(1980, s.88-89) ortaya koyduğu bu kavram her insanın yaşam deneyimleri sonucu etrafa taşıdığı kültürel ve kişisel deneyimleri konuşma biçimi, görgü kuralları, giyim tarzı, sofrada adabı, beden duruşu gibi oluşturduğu birikimle kendini topluma takdim edişi veya öz-disiplini anlamına gelir. Bu tanıma göre habitus, toplumsallaşma sürecinde birey tarafından edinilen kalıcı tutumlar sistemidir. Bu eğilimler, algılanan, hissedilen, yaratılmış ve düşünülmesi gereken eğilimlerdir, birey tarafından içselleştirilir. Mühtediler açısından bu kavram kendilerinin yaşam biçimlerinde neredeyse tüm alışkanlıklarının İslamî normlarla yeniden şekillendirilmesi bağlamında "İslamî habituse" dönüşmektedir.

Kamusal ve Alternatif Alan

"Kamusal alan" kavramı J. Habermas (1989)ile literatüre girmiş kamuoyuna benzer bir alanın oluşturabileceği, toplumsal yaşamımızın bir parçası olarak tanımlanmıştır.

Kamusal alanın en önemli niteliği tüm vatandaşlara açık olmasıdır. Kamusal alanın bir bölümü, vatandaşların birbirleriyle bir kamu organı oluşturdukları her türlü iletişim sayesinde olur. Buna göre, kamusal alan içinde bireyler ne özel alanın üyeleri olan işadamları/işkadamları ya da profesyoneller gibi, ne de

devlet bürokrasisinin yasal yaptırımlarına mâruz kalan anayasal düzenin üyeleri gibi davranabilirler.

Habermas'ın "kamusal alan" kavramı insanların katılımıyla somutlaşan bir kurumu tanımlamaktadır. Fakat Göle,(2015,s.275), Fransa kamusal alanının mekanlar ve sosyal sınıflar arasında kurulan hiyerarşilerle merkez/periferi, kent/banliyö, eğitilmiş/eğitimsiz, içlenen/dışlanan ayrımlarıyla oluştuğunu ifade eder.

Bu kavramın tarihsel sürecini anlamak aradaki çatışmalı durumun nedeni anlamlandırmak açısından önemlidir. Kamusal alan ve özel alan ifadesi 18.yüzyıl Fransa'sında feodal otoriteler olan kilise, prensler ve soyluluk arasında uzun bir kutuplaşma sürecinden sonra ayrılışları ile ortaya çıkar. Reform hareketleri ile kilisenin konumu değişir ve özel alan içinde ele alınmaya başlanır. Dinsel özgürlük olarak tanımlanan bu alan ilk olarak özel alanı garanti altına alma işlevi görmüştür. Bu değişikliklerde kamu bütçesi ile hükümdarın özel bütçesi de ayrılmıştır. Bürokratik ve askeri kurumlar gibi kamu kurumları da kendilerini prensin özel alanından ayırarak bağımsız hale gelmişlerdir. Son olarak, feodal malikaneler de dönüme uğrar ve soyluluk, kamu otoritesi, parlamento ve hukuk kurumlarının bir organı haline gelir; bölgesel örgütlenmelerde ve kentlerdeki şirketlerde çalışan tüccar ve profesyoneller devletten apayrı bir burjuva toplum alanı içinde gelişmeye başlarlar. Bu uygulamalarla Fransa kamusal alanında din özel alan kapsamına alındığı için dini sembollerin görünürlüğü kamusal alanın ihlali anlamına gelecektir. Müslüman kadının dindarlığı ifade biçimi olarak kullandığı başörtüsü dahil birçok dini sembol bu nedenle sorun sebebi olarak kabul edilmektedir. Mühtediler için de problem oluşturan bu durum daha önce kamusal alanda kabul gören biriyken dini bir tercihten dolayı Fransa vatandaşı olmanın sunduğu bazı haklarından feragat etme durumunu doğurmaktadır. Bu karşıt durum Tietze(2002, s.135) ile şöyle açıklanır: "*Bir toplumda kurumlar, toplumsal geçişleri garanti etmezse, bireyler kamusal alanda belirli durumlarda, damgalanmış veya yasal olmayan olarak tanımlanacaktır. Kurumsal organizasyon tarafından temsil edilen bireyler, aidiyet hissini ne kadar az hissedelerse o nispette kamusal alanda kendilerini göstermek ihtiyacı hissedebilir.*" Fransa, çoğulcu bir toplum modeline sahip olduğunu iddia etse de uygulamada toplumsal geçişlerde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre yasalarını düzenlemeyi kurucu değerlerine yapılmış bir tehdit unsuru gibi algılamaktadır. Bu algılama şekli ise bünyesindeki farklılıklara dışlanmışlık hissi uyandırmaktadır. Fransa'nın bu tutumu laiklik ilkeleri açısından yasaklanmış olan dini sembollerin, kamuya taşınmış olması yanı sıra İslamî aktörlerin talepleri de, kamusal alanın ihlali anlamına gelecektir(Göle 2003 s.17). Çözüm olarak Göle(2006, s.33-34), modern ve laik kamusal alanda zorluk çeken Müslümanların "alternatif alan" arayışında olduğunu ifade eder. Avrupa'daki yeni Müslüman nesillerin modern mekanlara girerken, evdeki habitusuyla Avrupa kamusal alanı arasında bir gerginlik hissettiklerini ve yeni alternatif alanlar oluşturarak sorunu çözmeye çalıştıklarını ifade eder. Bu formülasyonun, sadece karşıt kamusal alan ya da karşıt alan fikirlerinin aksine, hegemonik kültüre karşı bir

çatışma ya da reddi değil, aynı zamanda müslümanlara kendilerini ifade etme ve inovasyon imkanı vermektedir. Böylece hem bireysel hem de kolektif, özgürleştirici bir alan, Müslüman özneye "autonomisation" kazanmasına yardımcı olmaktadır.

Alan Çalışması Ve Metodoloji

Fransız kadın mühtediler üzerine yapılan bu çalışma "nitel araştırma" olarak tasarlanmıştır. İhtida tecrübelerinin altında yatan nedenleri, motivasyonları, görüş ve düşünceleri elde etmek için bu çalışmada, "mülakat" ve "katılımcı gözlem" tekniği kullanılmıştır. Alan çalışması 2009-2011 yılları arasında Fransa'nın Paris, Poitiers, Colmar, Lyon, Château-Thierry, Strasbourg ve Villefontaine gibi şehirlerinde yapılmıştır. Bu şehirler, Müslüman nüfusun yoğun yaşadığı bölgeler olması yönüyle tercih edilmiştir. Mülakatlar 17 kadın mühtedi ile sınırlandırılmıştır.

Görüşmeler cami, dernek, konferans salonları veya tarikat toplantıları gibi ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Mühtedilerle imkan nispetinde bahsedilen ortamlarda tanışılıp ikinci veya üçüncü görüşmede mülakatlar yapılmıştır. Ayrıntılı sorular ve açık mülakatlar üzerinden mühtedinin hayat hikayesi dinlenmiş ve izniyle kaydedilmiştir. Evlerinde veya yaşam alanlarında görüşme öncelikli olarak tercih edilmiştir. Bunun nedeni ise söz konusu kadınların yaşadıkları ortam ve onların yaşam tarzları hakkında gözlemlerin yapılmasıdır. Böylece mühtediye kendi doğal ortamında paylaşım imkanının sağlanmasıdır.

Araştırma sürecinde mühtedi kadınların genel olarak yaşadıkları tecrübeleri paylaşmada istekli oldukları gözlemlenmiştir. Kamu kurumlarında çalışan mühtedilerin ise daha çekingen bir tavır sergiledikleri görülmüştür. Görüşmelerin süresi 45 dakika ile 2 saat arasında değişmiştir. Ayrıca görüşmeler sırasında gözlemlenen özellikler veya çarpıcı hususlar mülakat sırasında not edilmiştir. Bunun yanı sıra mülakat dışında ev ziyareti, düğün töreni, gezi veya alışveriş gibi etkinliklere imkanlar nispetinde eşlik edilerek günlük yaşamından daha derin gözlem yapma imkanı elde edilmiştir.

Mülakatlarda ihtidanın altında yatan nedenleri tespit etmek ve mühtedilerin motivasyonları hakkında bilgi edinmek hedeflenmiştir. Bu hedefe yönelik hazırlanan mülakat sorularıyla mühtedinin hayatı üç aşamada incelenmiştir. Bunlar ihtida öncesi dönem, ihtida süreci ve ihtida sonrası şeklinde belirlenmiştir. İhtida öncesi dönemde kişinin yetişme şekli, sosyal çevresi, aile ilişkileri, psikolojik durumu, dini eğilimleri gibi konularla katılımcıların çocukluğuna ve ergenliğine odaklanılmıştır. İkinci kısımda ise İslam'a geçiş süreci ele alınmıştır. İhtida sürecinde, İslamla ilgili yargıları, ilk karar verme anı ve bu karara iten sebepler, yeni inancı hakkında entelektüel arka plan, araştırma şekilleri ve yeni hafızanın oluşumu, din seçimi sonrası aldığı tepkiler gibi konular mülakat soruları kapsamına alınmıştır. İhtida sonrası dönemi ise mühtedinin kendini tanımlama şekli, aile ve çevrenin tepkisi, evlilik seçimleri, yaşam stilleri, meslek seçimleri ve yaşanan zorluklar kapsamında incelenmiştir. Ayrıca İslam'ı kabul sonrası ibadet deneyimleri ve bu uygulamaların mühtedinin davranışına aksediş biçimleri, önceki ve yeni kimlik tanımlamalarında nelerin değiştiği, Fransız

Müslüman olarak İslam dünyasının problemleri hakkında ne düşündüğü gibi konularda mühtedilerin düşünceleri alınmıştır.

Katılımcıların Profilleri

Mülakat yapılan 17 mühtediye ait genel profil şöyledir:

Din değiştirmeden önceki inançları 7'si teist, 7'si Katolik pratiği olan, 2'si Katolik fakat pratiği olmayan, 1'i ateist olduğunu beyan etmiştir. Anne-babalarının dini ise Katolik veya ateisttir. Sadece bir anne mühtedir.

Eğitim durumları; 9'u üniversite veya lisansüstü mezunu, 5'i lise mezunu, 3'ü BTS (meslek yüksek okulu) mezundur. Çalışma durumları bakımından ise 8'i ev hanımı, 7'si çalışan, biri işsiz, biri emeklidir.

Medeni durumları; 15 mühtedi evli, biri bekar, biri boşanmıştır. Evli olanlardan 3 mühtedinin eşi Fransız, 6'sının eşi Türk, 3'ünün eşi Cezayir diğeri 3'ü ise Fas kökenlidir.

14'ü başörtülü olup, 3'ü başörtülü değildir;

Lisans veya lisansüstü derecesine sahip olanların çoğunlukla mesleği ile ilgili alanlara yönelmiş oldukları görülmektedir. Ancak aralarında mesleki ortamlarının yeni yaşam biçimleriyle uyumlu olmadığını ifade edenler olmuştur. Bu nedenle dini dönüşüm sonrası yaptıkları işler başörtüsü engeli olmayacak şekilde tercih edilmiştir. Ev hanımlarından bazıları mesleki kabiliyetlerine göre müslüman toplumun menfaatine yönelik dernek veya kurumlarda gönüllü olarak yardım etmektedirler. Özel yaşantısında başörtülü iş hayatında başörtüsünü çıkarmak durumunda kalanlar da bulunmaktadır.

Mühtedilerin eşleri çoğunlukla ekonomik nedenlerden dolayı çeşitli Müslüman ülkelerden gelen göçmen ailelerin çocuklarıdır. Bunlar Fransa'da doğan ya da uzun zamandır Fransa'da yaşayan kişilerdir. Meslek olarak işçi ya da işadami, şirket çalışanı şeklinde bir durumun varlığı göze çarpmaktadır. Söz konusu eşler Fransızca bilen ve ekonomik düzeyleri Fransa standartlarında orta ve iyi düzeyde kişilerdir.

Katılımcılar ihtida tecrübe süreleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu nedenle çeşitli yaş gruplarından kişiler araştırmaya dahil edilmiştir. İhtida yaşları 6'sı 20 yaşından önce; 11'i 20 ile 30 yaş aralığındadır. Katılımcıların ortalama ihtida süreleri 14 sene olup 37 yıldır bu tecrübeyi yaşayanlar bulunmaktadır. Sadece bir kişi bir yıldır bu tecrübeye sahiptir. Makalede kullanılan mühtedi isimleri araştırmaya katılanların tercihleri doğrultusunda belirlenmiş ve izin alınarak kullanılmıştır.

İhtida Öncesi Dönem: İslam'a Giden Yol

Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Aile Ortamı Psiko-Sosyal Çevre

Dini dönüşüm üzerine yapılan çalışmalarda, ihtidanın ani gelişen bir olay olmadığı ve bu tecrübenin incelenmesinde kişinin hayatının dönemleriyle ilgili psiko-sosyal faktörlerin dikkate alındığı bilinmektedir.

Dini dönüşüm hadiselerini psiko-sosyolojik olarak analiz eden araştırmacılar Sante de Sanctis(1927 aktaran Köse, 2012) kişinin huzurlu bir aile ortamında yetişip yetişmediğini sorgulamak gerektiğini vurgulamaktadır. Christensen C. W. İse huzursuz bir aile yapısının, farkında olmaksızın, çocuğun gelecekteki dini tecrübelerini etkileme derecesi tartışır. Deutsch A.(1975 aktaran Köse 2012) Batıda din değiştirme üzerine yapılan çalışmalarda dine yönelen kişilerin çoğunun, kendi ailelerine yabancılaşan veya aile yaşantıları düzensiz gençlerden oluştuğu iddia eder. Yapılan araştırmalar bu iddiaları doğrular niteliktedir. Araştırmaya katılan kişilerin aile yapıları incelendiğinde anne-babaları arasında şiddetli geçimsizlik veya boşanma aşamasında oldukları bazılarının ise boşanmış ebeveynler arasında mutsuz bir çocukluk evresi geçirdikleri tespit edilmiştir. Bu durum kişilerde huzursuzluk hissine neden olmaktadır. Huzursuzluk hissiyle, yaşadığı hayatı sorgulama ve yeniden gözden geçirme imkanı bulmaktadır. Varoluş ile ilgili ontolojik sorgulamalar ilk olarak mevcut dinî aidiyeti üzerinden başlamaktadır. Bu süreç bazı durumlarda din değiştirme fikrinin ilk basamağı olabilmektedir. Meryem (yaş:27, ihtida yaşı: 22), anne babasının arasındaki şiddetli geçimsizlikler ve boşanmaları dolayısıyla hayatında bir boşluğa düştüğünü arayışlarının o dönem başladığını ifade eder. Var oluşla birlikte en temel gereksinimlerden aidiyet hissi, güven ve korunma duygusu, toplumsallaşma gibi talepleri kişinin kimliğinin inşa edildiği dönemde, aile kurumu tarafından dengeli ve huzurlu bir şekilde karşılanmadığı sürece bireylerde mutsuzluk ve huzursuzluk hissini arttırmaktadır. Hayatlarında hissettikleri boşluğu metafizik bir güce bağlanma isteğiyle dinlere yönelmektedirler.

İlgisiz bir ailede büyüyen Melek (yaş:23, ihtida yaşı:18) *"Önceki hayatımda alkol, gece hayatı, arkadaşlar, sigara, sınırsız özgürlük ve sınırsız eğlence vardı. Her şeyin sınırsız olması beni sıkıyordu. Her şeyin ölçüsü ve sınırını aramaya başladım..."* Bu örnekte mühtedi, çocukluğunda anne baba arasındaki geçimsizlik nedeniyle ailesinden yeterince ilgi görmemiştir. Ergenlik döneminde kendisini bahsettiği tercihlerle tatmin etme yoluna gitmiş daha sonra bunları yanlış olarak değerlendirmiştir. Kendi ifadesiyle yanlışını fark etmesi bu tercihinin bir süre sonra kendisini tatmin etmemesidir. Bu süreçte inançla ilgili araştırmaları başlar.

Yaşadığı toplumda yalan, ikiyüzlülük, ayrımcılık ve haksızlıklar yaşamın anlamını sorgulamada bir diğer nedendir. Ummu Erkam (yaş:51, ihtida yaşı:25) yaşadığı tecrübeyi şöyle anlatıyor. *"Üniversite eğitimine(Sosyoloji ve Antropoloji) başladığımda; Kendimi anlamaya çalışıyor ve toplumun sorunlarını çözmenin yollarını araştırıyordum... Yaşadığım çevrede ikiyüzlülük gördüm. Bir kişinin arkasından konuşulduğunu gördüm, yalanı gördüm. Bunları farkedip o ortamda kalmanın ikiyüzlülük olduğunu düşünüyordum..."*

Rasyonel Sorgulamalar ve Hafızanın Dönüşümü

Din değiştirme üzerine yaptığı çalışmasında H.C.Kim (s. 135) "İslam inanç öğretilerinin çekiciliğinin" diğer din değiştirme nedenlerinden daha baskın olduğunu iddia eder. Bu yönüyle araştırmaya katılan mühtediler entelektüel bir araştırma sürecinden sonra

bir tercihte bulunmuşlardır. Rasyonel veya vicdani olarak kabul sürecini hızlandıran etkenler ise konu ile ilgili okumalardır. Bu süreç İslami bilincin oluşumunu hızlandırmaktadır. Mühtedilerin kaynak olarak başvurdukları ilk eser genellikle Kur'an-ı Kerim'dir. Ardından karşılaştırmalı İncil ve Kur'an okumaları mühtedilerin yaptığı ilk şeydir. Kahire'de Kur'an'ın ilk nüshalarını gördüğündeki şaşkınlığını gizleyemeyen mühtedi Eva de Vitray Meyerovitch gibi Kur'an'ın o günden bu güne varlığını ve aslını koruması iddiası Eva veya birçok yolun başında kişi için İslam'a yönelme sebebi olabilmektedir.

Eva de Vitray Meyerovitch'in ihtida sürecini anlattığı söyleşisi araştırma sürecinde olan kişilere yol gösterici olabilmektedir. Araştırmaya katılan hukukçu Malika Dif, Meyerovitch ile görüşmüş ve dönüşüm sürecinde fikirlerinden etkilenmiştir.

Muhammed Hamidullah'ın "İslam Peygamberi" adlı kitabı da etkili olan eserlerdendir. Ummü Erkam (yaş:25, ihtida yaşı:51), büyük ölçüde bu eserden etkilenmiştir. *"Peygamberin İslam'ı yayma rolü beni çok etkiledi. Kitaptaki yazarın samimiyetini hissettim ve dedim ki, içtenlikle yazan biri yalan söylemez ve bu kitapta yazılanlar doğrudur. O zaman Peygamberin Rasül olduğunu kabul ettim. Peygamber etrafındaki insanların İslam'ı kabulü beni çok etkiledi."*

Mühtedilerin başvurduğu yazarlardan bir diğeri René Guénon ve *Modern Dünyanın Bunalımı* adlı eseri ve Martin Lings'in *Hz Muhammed'in Hayatı*'dır.

Araştırmaya katılanlar için İslam hakkında yazılı kaynaklar kadar internet siteleri de büyük rol oynamıştır. Nitekim, İslam'a dönüşüm ile ilgili web siteleri, bloglar, forumlar veya facebook gibi sosyal medya araçları etkili olmaktadır. Örneğin, www.islamhouse.com. sitesi "Nasil İslam'a girilir?" ile ilgili hizmet vermektedir. "L'islam n'est pas la religion des Arabes" yani İslam, "Arapların dini" değildir ifadesi dikkat çekmektedir. Sitede İslam, "evrensel bir sevgi ve barış mesajı veren, kainatın ve yeryüzündeki yaşama bir anlayış sunan, Tanrı'nın onayladığı şeylerle tam bir anlaşmaya varma arzusu ve her insanın uyabileceği bir dizi inanç, değer, ilke ve kurallardan oluşan inanç sistemidir." Şeklinde tarif edilmiştir. 114 dilde yayın yapan site İslam hakkında geniş bir bilgi havuzu oluşturmaktadır." Buna benzer siteleri mühtediler bilgi kaynağı olarak kullanmaktadırlar. Bu sitelerde araştırma yapanlar için soru cevap bölümleri de bulunmaktadır. Böylece akıllarına takılan sorulara cevap bulabilme imkanını elde etmektedirler. Ayrıca ihtida tecrübelerini sosyal platformlarda paylaşarak bir ağ oluşturuyorlar. Bu sosyal ağlar üzerinden birbirlerine destek sağlamaktadırlar.

Entelektüel okumalar kadar etkili olan diğer şey kişilerin yakınlarından birinin ölüm ya da hastalığına şahit olmalarıdır. Böylesi durumlarda çevrelerindeki Müslüman arkadaşlarının telkinleri ve acılarını paylaşma şekli kişileri etkilemektedir. Aynı şekilde bir müslüman arkadaşının benzer problemlerle karşılaştığında iman gücü ve sabrı model alınabilmektedir. Müslüman arkadaşları böylesi durumlarda yaşananların bir sınav olduğunu, dua etmenin zorlukları aşmada yardımcı olacağı gibi tavsiyeler ve sabır telkinleri arayışta olan kişi için önem arz eden

cümlelerdir. Böylece, aşılmaz görünen bir talihsizlik hissi, sınav olarak tanımlanmış, kişinin problemi somutlaştırmasına neden olmuştur. İslam'a göre imtihanlara sabredildiği takdirde sabrın sevaba dönüşmesi fikri kişi için yaşadıklarının anlamsızlığını ve çekişmezliğini ortadan kaldırmaktadır.

Araştırmada eşi Cezayirli Malika Dif (yaş:72, ihtida yaşı:35) ihtida yönelimini şöyle anlatıyor:

Bir gün Cezayir'den bir aile geldi. Kanser hastasıydı. Hasta olmasına rağmen Allah'a güveni sonsuzdu ve namaz kılmaya çalışıyordu. Tanrı'ya karşı büyük bir inancı vardı. Onun yaşadığı ve duyduğu güven beni çok etkiledi. Böyle bir durumu yaşasaydım acaba ne yapardım diye kendimi sorguladım. Bu dönemde İslam üzerine araştırma yapmaya başladım.

Mülakatlar sonucunda genel olarak ihtida öncesi dini arayış içine giren bireyler öncelikle mevcut inançları üzerinde araştırma yapmaktadırlar. Eğer bu araştırmada elde edilen bilgiler kişiyi tatmin etmiyorsa diğer semavi dinler üzerine araştırmaya devam etmektedirler. Bu araştırma sürecinde mühtedi, önceki dini ile araştırdığı din arasındaki farkları tespit ederek kendi vicdanına uygun olan tercih etmektedir. Önceki dini ile ilgili sorgulamalarda öne çıkan konu genellikle Hristiyanlıktaki teslis inancı ve doğuştan günah meselesidir. İhtida öncesi Katolik ama pratiği olmayan Malika Dif (yaş:72, ihtida yaşı:35) inaç sorgulamaları sonucunda *"Hz İsa'yı doğuran Hz Meryem, bir Tanrı doğurmuş değildir"* sonucuna ulaştığını açıklar.

On beş yaşına kadar Katolik eğitimi alan, annesi mühtedi Ayşe (yaş:48, ihtida yaşı:16) ise *"Din olarak Hristiyanlığa inanıyordum fakat teslis hakkında Rahip'ten aldığım cevaplar tatmin etmedi. O günlerde kiliseye gittiğimde, Rahip'e dedim: Annem Hz İsa Mesih'e ve Peygamber Muhammed'e inanıyor. Rahip, "Annen çok şanslı" dedi. Bunu duyduğumda, şaşkına döndüm."* Mühtediler Hristiyanlıkla ilgili sorularına tam olarak cevap verilmediği konusunda kilise din görevlilerini eleştirmektedirler. Araştırma esnasında bazı mühtediler *"kilisede teslis üzerine soru sormak yasak gibi bir şeydi"* ifadesini kullanmıştır.

On iki yaşından itibaren Katolik eğitimi alan ve 18 yaşında vaftiz olan Bénédicte (yaş:29, ihtida yaşı:20):

İslam ile tanışmadan önce İncil ile ilgili JOC (Jeunesse Ouvrière Chrétienne)' sohbetlere de katılıyordum. Bütün insanların Hristiyanlıkta var olan Hz İsa'nın günahıyla doğup vaftiz edileceği fikrinin yanlış olduğuna karar verdim. Öte yandan, inancımın beni tatmin edip etmediğini düşünüyordum. Eğitimini aldığım din huzur vermeliydi. Daha sonra diğer dinleri araştırma ihtiyacı duydum. Araştırmalarım sonucunda İslam'daki açıklamalar oldukça makuldu...

Mühtediler, İncil sayısının dört olmasının şüphelerini arttırdığını ifade etmişlerdir. *"İncilleri okuduğumda insani nefesler hissettim"* diyen Bénédicte İncillerin tarihi ve kaynağı konusunda tereddüt içindedir. Aynı tereddüdü Meyerovitch; tefsir derslerine devam ederken dördüncü İncil'in dışındaki üç İncil yani Matta, Markos, Luka İncillerinin aynı sözleri birbirinden tamamıyla farklı mekanda nakledilmesine karşı duymuştur.

Yahudiliğin kendi içinde kapalı bir inanç yapısında olması mühtedilerin Hristiyanlıktan sonra ilk olarak İslam'ı araştırmaya yönelmelerine sebep olmuştur.

Yasmin, (yaş:25, ihtida yaşı:17) *“Yahudilik üzerine araştırmalar yaparken, Yahudiliğin soya dayalı bir din olduğunu öğrendim. Yahudilerin dinlerine başka kimseleri kabul etmediklerini öğredüğimde onu araştırmayı elemeştim.”*

İhtida öncesi Katolik inancına sahip olan kişiler temelde bazı konularda İslam ile farklılıklar görseler de önceki inaçlarına ait bilgiler daha hızlı yol almalarına sebep olmuştur. Araştırmaya katılan kişilerden biri hariç diğerleri ihtida öncesi bir inanç biçimine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Burada bir inançtan başka bir inanç şekline geçmekle inançsız bir kişinin bir inanç sistemine dahil olması farklı bir kategoride değerlendirilebilir. Öncesinde bir inanç biçimine sahip olmak İslam'ın inanç esaslarından örneğin; peygamberlere, kitaplara, meleklerle iman gibi hususları daha kolay anlamasını sağlamıştır. Önceki inancı Katolik pratiği olan Marion (yaş:31, ihtida yaşı:22) *“Bir akşam odamda İslam üzerine bir kitap okuyordum. Hz. Muhammed'e, insan görünümüne girerek vahiy getiren meleğin Gabriel/Cebrail olduğunu yazıyordu. Okumamın sonunda, kendime şunu söylüyordum: Gabriel, normalde Hristiyanlarla birlikte olan bir melek! Nedenini ve ne olduğunu anlamadan ağlamaya başladım...”*

Böylece mühtedi eski inancını tamamen reddetmek durumuna maruz kalmayacağını öğrenmektedir. Başka bir söylemle, önceki dinine yüz çevirmiş olmayacaktır. Önceki inancı Katolik(pratiği olan) Yasmin, (yaş:25, ihtida yaşı:17) *“İslam'da iman esaslarını öğrenmeye başladığımda önceki dinimi daha geniş, daha zengin, daha eksiksiz ve mükemmel bir şekilde öğreniyormuşum gibi geldi. Bildiğim meleklerden, peygamberlerden bahsedildi, İncil'in tamamlayıcısı gibi...”* tespitinde bulunmaktadır.

Relasyonel-İlişkisel Dönüşümler

Çalışmanın baş kısmında ifade edildiği gibi Fransa 5-6 milyona yakın Müslüman nüfusa sahiptir. Müslümanların çoğunluğu Cezayir, ardından Fas, Tunus ve Türk kökenli(2009, Fransa Raporunda tahmini Türk nüfusu 508.000) göçmenlerdir. Göçmen kesimler genellikle şehirlerin banliyölerinde yaşamaktadırlar. Bu ortamlar Fransız ve Müslümanların iletişiminin en yoğun olduğu bölgelerdir. Fransızlar, apartman okul, park, alışveriş, eğlence merkezi, üniversite, iş yeri gibi bir çok sosyal alanı Müslüman toplumla paylaşmaktadırlar. Karşılıklı iletişim birbirleri ile istekli ya da isteksiz bir takım geçişleri doğurmaktadır. Genellikle din değiştirme hadiselerinin ilk tohumları bu ortamlarda atılabilmektedir.

Göçmen Müslümanlar için İslam aynı zamanda bir kimlik vazifesi görmektedir. Bu kimlik dini pratikleri olmayan kişilere bile Cezayirli ise Cezayirli-müslüman, Türk ise Türk-müslüman şeklinde bir misyon yüklemektedir. (Yani Türk'sen müslümansındır. Bu algı aslında müslümanlara sürekli olarak aidiyetini hatırlatır.) Bu nedenle dini pratiği olmasa da İslam hakkında soru soran seküler yetişme tarzına sahip bir Fransız'a mutlaka verilecek makul cevapları vardır. Yasemin (yaş:25, ihtida yaşı:17) şu cümleyle durumu

anlatıyor: *“İslam hakkında araştırma yaparken çevremdeki Müslüman arkadaşlarla konuşuyordum. Ancak arkadaşlarımdan pek çoğunun pratiği yoktu. Bununla birlikte, dinleri söylendiğinde gözleri parlıyordu ve Peygamber anıldığı zaman saygı duyuyorlardı. Bu saygı dikkat çekiciydi...”*

Üniversite ortamı, din değiştirme sürecinde kişiler için tartışmaların daha ciddi boyutta yapıldığı yerlerdir. Üniversitelerdeki İslam araştırmaları ile ilgili bölümler ve ortamları mühtedinin entelektüel düzeyde İslam'ı tanınmasına ve tartışmasına imkan sunabilmektedir. Üniversite yıllarında kalınan öğrenci yurtları ya da rezidanslarda kurulan arkadaşlıklar, tartışma ve bilgi edinme ortamlarının bir diğer şeklidir. Kitap tavsiyeleri, kendi dini(Katolik) hakkında karşı tarafa daha iyi cevap vermek için yapılan ön hazırlıklar hepsi sürecin bir parçasını oluşturmuştur. Arkadaşının tavsiyesi ile kitap okunması ardından edinilen bilgilerin müslüman arkadaş ortamlarında tartışılması ve içselleştirilmesi kişinin kendi isteği ve kabulü ile ilgilidir. Örneğin; Ummu Erkam (yaş:48, ihtida yaşı:25) bu ortamı şöyle anlatıyor:

Din hakkında arkadaşım ile sürekli konuşuyorduk ve ona sorular soruyordum. Tartışıyorduk... Aslında ortak hiçbir şeyimiz yoktu. Arkadaşım bana İslam'daki orta yolu takip etme fikrini açıkladı. Bu açıklama beni çok etkiledi. Kapitalizmin ve Komünizmin böyle bir şey olmadığını biliyordum. Onunla İslam, komünizm ve kapitalizm hakkında uzun uzun konuşuyorduk. Arkadaşım bana İslam'daki Allah inancından bahsediyordu. İşte zamanla içimde varlığını duyduğum Tanrı'nın bu olduğuna karar verdim.

İrklar veya dinler arası (mixed marriage) evlilikler bir diğer ihtida şeklidir. Allievi(1998), bu tür evlilikleri relasyonel ihtida biçimi kategorisinde ele alır. İslam'a göre bir kadın veya erkeğin farklı bir dinden kişi ile evlilik uygulamasına engel olacak durum Allah'a şirik koşması, Allah'tan başka ilah edinmesi veya inançsızlık durumudur. Bunun haricinde bir kadın Hristiyan veya Yahudi de olsa bir Müslüman erkekle evlilik yapabilir. Bu anlayıştan hareketle Müslüman erkekler Fransız kadınlarla evlilik yapabilmektedirler. Dini inanç ve evlilik arasında önemli bir bağ kurulabilir. Salisbury W.S.(1969) araştırmasında, bireyin evlilik yoluyla, eşinin üzerinde din değiştirme ile sonuçlanan bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Köse(2012, s. 152) ise dini değişim sürecinin, birey için önemli olan insanların bakış açılarını kabul etme sürecine dönüşebileceğini söyler. Sonuç olarak bazı din değiştirenler eşlerinin yaşantısından etkilenebilirler ya da bu durum tersi yönde gelişebilir.

Fransız ve Müslümanların etkileşim içinde olduğu ortamlarda bu tür evlilikler görülebilmektedir. Araştırmada iki tip evlilik modeline rastlanılmıştır. Birincisi arkadaşlıkla başlayan evlilikle sonuçlanan türdür ki Fransız kadın, müslüman kimliği taşıyan bir bireyle evlenmiştir. Fakat bu bireyin dini pratiği yoktur. Evlilik öncesi kadın Müslüman olma fikrine sahip değildir kişi ile kurduğu duygusal bağ sonucu evliliği tercih etmiştir. Ancak zamanla eşinin çevresi ile olan ilişkiler, İslam'ı tanıma ve Müslüman olma neticesini vermiştir. Örneğin; Dindar olmayan Faslı bir erkekle evli Meryem (yaş:27, ihtida yaşı:22), çevresinin etkisiyle İslam'ı araştırarak Müslüman olduğunu fakat örtünmek

istediğinde eşinin buna karşı çıktığını anlatmıştır. Diğer bir örnek ise; Bir Türkle evlendikten on yıl sonra Müslüman olan Aysel (yaş: 45, ihtida yaşı:29), kocasının dini pratikleri olmadığını fakat bir Müslüman arkadaşı sayesinde İslam'a ilgi duyduğunu ifade eder. Eşi ile yaptığı Türkiye seyahatleri İslam'ı araştırmaya devam etmesine sebep olmuştur. *"Bende tezahür eden değişiklikler ve İslam'ı yaşamada istikrarım büyük ölçüde eşimi etkiledi ve namaza başladı."* Malika Dif (yaş:72, ihtida yaşı:35)'in tecrübesi ise; 22 yaşındayken, dini pratikleri olmayan Cezayirli bir kişiyle evlenmiştir. İslam'ı eşinin akrabalarıyla tanır. Fakat ilk önceleri *"İslam'ı Araçlara ait bir kültür ve geleneğin bir parçası"* olarak düşündüğünü ifade etmiştir.

İkinci tür evlilik ise ihtida sonrası bilinçli bir seçimle Müslüman bir eş tercih edilmektedir. Bu tür evlilik İslam'ı öğrenme sürecini pekiştirme amacını güder. Böylece dini inancını daha rahat ortamda yaşayabilecek hem de yeni bir alternatif alanda sosyalleşme ortamı yakalayabilecektir.

Ahlakın İslamlaşması

Foucault'un "kendilik denetimi", olarak ifade ettiği şey, mühtedi için davranışlarına ibadetlerle yeni bir form kazandırma noktasında önem arz eder. Tarih boyunca insan her çağda kutsal bir şeye bağlanma ihtiyacı duymuş ve kutsal olan değerler yardımıyla "kendilik denetimini" sağlamıştır. Söz konusu İslam olunca ibadetler bu denetim şeklinin yöntemidir. İslam'da iman esaslarının içselleştirilmesinden sonra ibadetlerle davranışlara yeni bir form kazandırılır. İslam'da din ile ahlak birbirinden ayrılmaz bir bütün meydana getirir. Dini emirlerin bir çoğu ahlaki emirlerden oluşur. Fakat bir dine inanan herkes bir inanç sahibi olsa da ahlaki edinimler süreç ister. İslam'daki ibadetler ise ahlaki edinmeye yardımcı olur. Böylece iman, eyleme yani bedensel uygulamaya geçmektedir. Kişinin uzun bir kendilik incelemesi sonucu kendinde hissettiği eksiklikler ve yeni edinmek istediği ahlaki biçim artık belirlenmiştir. Mühtedi bu uygulamaları yapabildiği nispette ahlakının İslamlaşması süreci gelişmektedir. Sürece dahil olan kişi ilk olarak İslam'ın beş temel uygulamasını öğrenmeye başlar. İmanın *dil ile ikrar kalp ile tasdik* edilmesi olan kelime-i şahadet, sonra namaz, oruç tutma şeklinde devam eder. Zekat ve hac ibadeti hakkında ise zamanla bilgi edinir. Bu uygulamaları davranış edinmek belli bir süreç ve uygun bir çevre ile mümkündür. Eğer şartlar oluşmamışsa mühtedi için din değiştirme tam bir maceraya dönüşmektedir. Özellikle kadın mühtediler için bu iki kez zorluk anlamına gelmektedir. Mühtedinin Fransa ortamında bu uygulamaları gerçekleştirebilmesi için sadece içsel hazırlığı yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda inancın görünür boyutunu temsil edebilmesi için çevresini de hazırlaması zaman alan bir durumdur. Bu süreçte mühtedinin kararlılığı ve kendini ifade ediş stratejileri önem arz etmektedir. Eğer bir anda aldığı kararı ifşa ederse karşılaşacağı tepkileri tahmin etmektedir. O nedenle kendini en güçlü hissettiği noktada ifade etmeyi tercih eder.

Araştırmada kişilerin inaçla ilgili ilk sorgulamalarının 14-15'li yaşlarda başladığı tespit edilmiştir. En az dört veya beş yıl araştırma sürecinden sonra ihtida etmeye karar vermişlerdir. İbadetler ve

İslamî ahlaklanma süreçleri ortalama on yıl sürdüğü tespit edilmiştir. Mühtedilerin yaşadığı ibadet tecrübelerinin incelenmesi bu noktada önem arz eder.

İslam'a giriş cümlesi olarak kelime-i şahâdet getirmek kişinin varoluşla ilgili sorgulamalarının ardından İslam'da karar kıldığına göstergesidir. O nedenle hem dille hem de kalben "Ben şahâdet ederim ki Allah'tan başka İlah yoktur yine şahâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir." cümlesi söylenir. Bu eylem, mühtedinin İslam'a giriş yolculuğunun ilk adımıdır. Şahâdet getirmekle kişi iman etmeye başlamaktadır. Bu ilkeye göre, uygulamada hayatında bir kez kelime-i şahâdet getirenler ister inancı derinden yaşasın isterse yüzeysel, müslüman muamelesi ile hareket edilir. Allievi(1998, s.152), İslamiyet'e girmenin kolay ama çıkmanın zor olduğunu iddia eder. Ona göre kişi agnostik veya ikiyüzlü(münafık) olabilir, ancak kişi İslam'ı açıkça reddetmeyi başaramaz.

Mühtediler kelime-i şahâdeti bir törenle yerine getirirler. Bunun nedeni inanca girişte dini konuda yetkin bir kişiye duyulan ihtiyaç ve Müslüman olduklarına dair verilen ihtida sertifikasıdır. Bu aynı zamanda Müslüman topluma yapılan bir inanç ilanıdır. Kişi böylece o toplum tarafından benimsenir ve mü'min muamelesi görür. Fakat önceki çevresi tarafından da çoğunlukla dışlanır. Mühtedilerden ihtida törenine şahit olunan Camille (yaş:21) dini bir kurumda yapılan törende şahâdet getirerek ihtida belgesini almıştır. İhtida belgesi, evlilik, hac yolculuğu, ölüm gibi durumlarda kullanılmaktadır. Bu sertifika sayesinde mühtedi hangi dine göre ölüm töreni yapılacağını belirtmekte veya Mekke-Medine'ye yolculukta kutsal topraklara girebilmek için icazet mahiyetinde kullanılmaktadır.

Bazı mühtediler ise şahâdet için ayrı bir tören yapmadıklarını ancak evlilikte imam nikahı esnasında kelime-i şahâdet getirdiklerini anlatmışlardır.

İslam'ın şartlarından bir diğeri namaz ibadetidir. Namaz tekbirle başlayıp selamla son bulan, belirli hareket ve dualardan oluşan bedensel bir ibadettir. Kişinin bedeni ve kalbiyle yaratıcıya yönelme hali olan namaz günde beş vakit olarak kılınır. Müminin dünyevi işlerden sıyrılarak zihnini Allah'a yoğunlaştırdığı ve O'na kulluk edip yakınlaşma fırsatı bulduğu kutsal bir andır. Namaz beden disiplini gerektiren manevi bir eylemdir. Kişi kıldığı namazla Allah'a karşı tevazuyla boyun eğer ve namazda okuduğu Kur'an sureleri ile Allah'la arasındaki mahrem bağı güçlendirmeyi amaçlar.

Araştırmaya katılan mühtediler, namazlarını etraflarındaki müslüman arkadaşlarından veya konu ile ilgili kitaplardan öğrenmeye çalıştıklarını anlatmışlardır. Malika (yaş:72, ihtida yaşı:35), ihtidadan sonra namazı öğrenip, kılmaya başladığını söylüyor:

... Namaz surelerini yazarak okunması gereken sureleri öğrendim. Namaz sırasında yanılma korkusuyla kağıtlara baktım ve hata yaptığımda tekrar başladım. Meryem (yaş:27, ihtida yaşı:22) Alkol ve domuz eti tüketim yasağını anladım. Fakat günde beş kez namazı anlamakta zorluk çekiyordum. Anladığım ve kabul ettiğim şeyleri uygulamaya başladım fakat kabul etmediğim şeyleri uygulamıyordum. O nedenle namaza başlamam zaman gerektirdi.

Havva, (yaş:49, ihtida yaşı:30) ve Ümmü Erkam (yaş:51, ihtida yaşı:25) ise namaz tecrübesini şöyle anlatıyor:

... Sadece sureleri ezberlemekte zorlanıyordum. Telaffuzda güçlük çekiyordum, namazı öğrenmek zor değildi. Ummu Erkam, İslam'ı kabul ettim ancak namaz kılmam çok zordu. Camiye defalarca uğradım. Orada tanıştığım insanlar kıyafet tarzımı eleştirmeye başladılar. Ben, başka bir şey arıyordum ...İnancın fiziksel görünüşlerin ötesinde bir şey olduğunu hissediyordum.

Çocukluk yıllarının köyde geçtiğini söyleyen Ummü Erkam, insanın daha sık doğayla temas kurması gerektiğini düşünüyor. Namaz, insan ve kainat arasında bağ kurmak için büyük bir fırsattır diyor. Namazlarını doğada kılmayı alışkanlık haline getirdiğini ve Allah'a daha çok yakınlık hissettiğini ifade ediyor.

Mülakat yapılan mühtedilerin namaz ibadetini kabul etme, anlama ve öğrenme süreçleri bilgi edinme imkanlarına göre değişebilmiştir. Bazıları ihtidadan hemen sonra namaz kılmaya başlarken bazılarının süreci yıllara yayılabilmektedir. Araştırma esnasında yaşanan bir tecrübe şu şekildedir.

Bir gün Lyon'da markete giderken bir bayanla karşılaştım. Kıyafet tarzımızdan birbirimizin Türk olduğunu anlamıştık ve sorular başladı. Nerelisin niçin burdasın vs. Öğrenci olduğumu ve burada araştırma yaptığımı söyledim. Elbette konuyu tanıdığı Fransız müslüman olup olmadığına getirdim. Çok ilginçtir kadın, oğlunun Fransız bir bayanla nişanlı olduğunu söyledi. Ben de kabul ederse oğlunun nişanlısı ile tanışmak istediğimi ifade ettim. Daha sonra onlar beni evlerine davet ettiler. Evlerine gittiğimde ilk kez bir mühtedi ile karşılaşıyordum. Gözler mavi, sarışın ve başörtülü genç bir bayan. Adı Yasmin. Tanıştıktan sonra akşam yemeği yedik. O sırada evde bulunan ezan saatinden ses gelmeye başladı. Yasmin namaz kılmak için bizden izin istedi. Kayın validesi onun bu davranışı için yüzüme derin bir şekilde bakarak 'kızım o bizden daha çok müslüman' dedi. Yasmin namazlarını ezan okunur okunmaz kılmayı prensip edinmiş.

Ramazan ayında oruç tutmak İslam'ın şartlarından bir diğeridir. Oruç, toplum üzerinde etkisi olan bir ibadettir. Allievi'ye göre, (1998, s.159)Fransa'da Ramazan ayında toplumsal boyuta dönüşen şey oruç tutmak değil oruç açmaktır. İftar organizasyonları aile bireylerinden akrabalara, komşular ve arkadaşlarla temas anlamına gelmektedir. Öte yandan, müslüman kimliği zayıf olan kişiler için bile Ramazan ayı saygı duyulan bir tavrı geliştirir. Çünkü dindar olmasa da aidiyetini İslam'a hissettiği için Ramazan ayında asıl kimliği ile bütünleşir. Örneğin bir kişinin "ben müslümanım" tanımlamasındansa "oruç tutuyorum" ifadesi arkadaş ortamlarında tercih edilen bir söylemdir. Yani oruç Fransa ortamında bir nevi kimliğin bir parçası ve göstergesi haline gelebilmektedir. Fransa'da Ramazan ayının kültürel ve geleneksel yönünün, dini arayış içinde bulunan kişileri etkilediği söylenilebilir. Oruç tutan ya da tutmayan Müslümanlar ay boyunca İslam'ın yasakladığı emirlere saygı duyarak alkol, sigara gibi alışkanlıklarını toplum önünde yapmamaya özen göstermektedirler. Ramazan ayı boyunca din, sosyal hayatta görülür bir etki bırakıyor. Ramazan ayı iş

yerlerinde, okullarda ve dükkanlarda hissediliyor. Örneğin; Süpermarketlerde helal et reyolları, hurma standları, reyollarda Kur'an-ı Kerim ya da İslamla ilgili kitaplar bulunabiliyor. Bu farklılıklar Fransızlar için dikkat çekici şeyler olarak tanımlanabilir. Ayrıca mühtedi için toplu teravih namazları ve iftarlar sosyalleşme fırsatı doğuruyor.

Fransa'da camilerde ezan cami içinden okunduğu için bu eksikliği, dini yayın yapan radyolarla gidermeye çalışıyorlar. Ayrıca, caddelerde Müslümanların arabalarında yüksek sesle çalan ilahi ve Kur'an sesleriyle Ramazan kamusal alanda görünürlük arz ediyor. Bütün bunlar, İslam'a merak duyanlar ve inananlar için dini duygularını besleyici bir atmosfer oluşturduğu gibi yerli ve egemen kültüre sahip olanlar için inancın özel alandan çıkarak kamusal alan ihlali veya müslümanları protest ve entegre olamayan kişiler olarak algılanmasına sebep oluyor. Kolektif bilincin ön plana çıktığı zaman dilimi olarak Ramazan ayı, araştırma safhasında olan kişi için ilk ibadet denemesi olabiliyor. Oruç tecrübesi ve bazı zorluklar mühtediler tarafından şöyle anlatılmaktadır.

İhtida öncesi süreçte Camille (yaş:21) sırf müslüman arkadaşları ile aynı şeyi yapmak düşüncesi ile oruç tutuyor. *"Ramazanda yemek yememem, içmemem veya erkeklerle konuşmam gerektiğini biliyordum, ama namaz kılmadım. Bu atmosferi sevdim, kız arkadaşlarımla yemekler, annelerinin misafirperverliği... onlarla birlikte olmaktan hoşlanıyordum."* Henüz ihtida etmeden kişi Ramazan ayında inanç provası yapmaktadır ve grup psikolojisi etkisiyle oruç tutmaktadır. Havva'nın (49/30) ilk oruç deneyimi ise *"Ramazan ayı, Haziran ayı ile çakıştı; cehennem ateşi gibi sıcaktı, su içme isteğine direncimi zorlamıştı... Sigaradan bahsetmiyorum bile! Çok zorlandım, ama yine de devam ettim..."* Sonuç olarak Ramazan ayının sosyal yansıması ihtida nedenlerinden biri olarak değerlendirilebileceği gibi mühtedi için ibadetin sosyal yönünü yaşayarak inancını pekiştirme ve Müslüman toplumla özdeşleşme fırsatı olabilmektedir.

Temizlik (Taharet)

Temizlik, davranışta İslamlaşmanın ilk unsurlarından biridir. Hijyen duygusu ile yapılan temizlik dini dönüşümden sonra dini bir forma girmektedir. İslam kültüründe namaz için temizlik ve normal temizlik birbirlerini tamamlamaktadır. Böylece mühtedi ellerini, yüzünü, kollarını yıkamanın İslamî bir ritüel olduğunu öğrenir. İslam'ın temizliğe verdiği önemle ilgili Peygamber'in hayatında ve Kur'an'da pekçok kanıt vardır. Peygamber "Temizlik imanının yarısıdır." Buyurur. Buna ek olarak, Peygamberin sünnetlerinde, diş fırçalamak, saçları taramak ve temiz tutmak, yemeklerden önce ve sonra ellerini yıkamak gibi hijyen uygulamaları bulunmaktadır. Halka açık bir yere girmeyi planladığı zaman kişi, başkalarını rahatsız etmemeli bunun için kokulu gıdalar yememelidir. Genellikle, temizlik belli dini uygulamalar için zorunluluktur. Temizlik, iki anlamda ele alınır. Ruhun ve bedeninin temizliği veya manevi ve bedensel temizlik şeklindedir. İslam'da fiziksel olarak yapılan ibadetlerin ahlakla bağlantısı vardır. Namazdan önce yapılan temizlik ritüeli (abdest), fiziksel bir ferahlık sağlar. Bu durumda vücudun namazı, ruhun sakinleşmesine izin verir. Ayrıca, mühtediler kelime-i şahadet getirmeden

önce gusül abdesti olarak İslam'a giriş yapmaktadırlar. Böylece, din değiştirenler için daha önce uygulanan sıradan haller (duş alma, diş veya ağız temizliği vb.) artık dini anlamıyla birlikte uygulanmaktadır. Temizlik, mühtedinin hayatına bir anlam getirir ve müslüman kimliğinin bir parçası olur.

Mühtedilerin yaşam alanlarında İslamî anlamda temizliğe dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Örneğin; Fransızların uygulamalarından farklı olarak, evde ayakkabı giymemeleri ve ayakkabı çıkarılan yerin belirlenmesi yine evcil köpeklerinin olmayışı, tuvaletlerinde taharet musluğu bulundurmaları gibi öne çıkan alışkanlıklar gözlemlenmiştir.

Haram ve Helal

Haram ve helal, temiz ve temiz olmayan, yasal ve yasal olmayan şekilde ifade edilebilir. Müslümanlar bu yönüyle bazı dini anlayış ve kültürlerden farklı kriterlere sahiptir. O nedenle İslam'ın dini kriterlerini yerine getiren kişiler yaşadıkları toplumda bu uygulamalar ile fark edilirler. İslam'a göre haram olarak nitelenen şeyler şöyle belirlenmiştir: Domuz eti yemek, kesimi İslami usullere göre olmayan et, alkol, uyuşturucu, kumar oynamak, faiz, cinayet işlemek, zina, intihar, hırsızlık, kişilik haklarının ihlali, gasp ve yağma, yalancı şahitlik, adaletsiz gelir, anne ve babaya karşı gelme, Allah'a eş koşma, sihir ve büyü yapmak, yetimlerin hakkını yemek, iffetli bir kadına iftira etmek gibi eylemler bu kapsamda kabul edilir. Bu yasaklardan bazıları diğer ahlak sistemlerinde de yanlış davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Fakat domuz eti, kesimi helal olmayan et, alkol ve kumar oynamak gibi uygulamalar İslam'ı seçen kişiler tarafından terkedildiğinde çevrelerince bu değişiklikler fark edilmektedir.

İslam'a göre, Müslümanın Allah'a olan bağlılığı namaz, oruç gibi ibadetlerin yanısıra yukarıda saydığımız yasaklardan kaçınmakla da orantılıdır. Bu nedenle İslam, yemekten içeceğe, giyimden eğlenceye, kişisel hayattan cinsel yaşama kadar her alanda davranışlara bir ölçü getirir ve düzenler. Din değiştiren için yeni ahlaki normları taşıması zamanla bu ölçütleri uygulamaya sokmasıyla mümkün olur. Mühtedilerden Melek(yaş:23, ihtida yaşı:18), “*Şu an çok sevmeme rağmen Kuran'da çikolata haram dense ben onu terk ederim*” diyerek İslam hakkındaki kararlılığını ifade etmektedir. Bir mühtedi ise ailesinden kalan mirasın kendisi için helal olup olmadığı konusunu araştırma maksadıyla İslam hukukundan doktora eğitimine başladığını ifade etmiştir. Tüm bu uygulamalar gösteriyor ki mühtedi yeniden “kendilik disiplini” İslamî emirler üzerinden sağlamaktadır.

Domuz eti Fransızların en çok tükettikleri et çeşitlerinden biri olmasına rağmen, dini değişim sonrası mühtediler bu alışkanlıklarını bırakarak İslami usullere göre kesilen etlerden tüketmeye dikkat etmektedirler. Bu nedenle, İslamî usullere göre kesim yapan kasap ya da süpermarketlerden alışveriş yapıyorlar. Örneğin, Marion, Paris'te 92 Bölgesi'nde (92 ve 94 rakamları bölgelerin il kodlarıdır.)böyle bir market olmadığı için 94 Bölgesi'ndeki marketten et ihtiyacını gideriyor. Market alışverişlerine yanlarında “E Listesi”(additives-food.com 640 katkı maddesinin içeriğini açıklayan bir liste) bulunmaktadır. Bu liste ürünlerindeki katkı maddelerinin helal ya da haram veya mekruh olduğunu

bildirmektedir. Aynı zamanda helal sertifikası olan ürünleri tercih etmektedirler.

Başörtüsü&Tesettür

İslam dinine göre, tesettür, ruhun korunması, kişinin onuru ve toplumdaki genel ahlak gibi çeşitli hedeflerle açıklanmaktadır. Cinsiyet ve bireyler arasındaki ilişkide denge, insanın yaratılış hedefiyle tutarlı bir aile yaşamının kurulması için iffet kavramına önem verilir. Öte yandan erkeklerin ve kadınların örtünme düzeyinde çeşitli düzenlemelere tabi olmaları, iki cinsiyetin yaratılış özellikleri ile açıklanır. Fransız kültüründe olmayan fakat İslam'da, iki cinsiyeti birbirinden ayırıcı unsurlar olması ayrıca kadın ve erkek arasında ilişki şekline belli sınırlar koyulması mühtedi için yeni bir olgu anlamına gelmektedir. Bu belirginliğin en görünür şekli başörtüsü ve tesettürlü giyim tarzı ile ortaya çıkmaktadır.

Tesettür ve başörtüsü mühtediler için kendi toplumundan kopuş ve yeni bir hayat tarzına geçişin simgesi haline gelmektedir. Mühtediler tesettürü benimsemekle Müslüman topluma yakınlaşma ve kabul görmenin kolaylaştığını ve diğer müslümanlarla aşinalık kurmaya yardım ettiğini ifade ediyorlar. Göle(2015,s.155)'ye göre başörtüsü, kökenden Müslüman kadınlar için ev sahibi toplumla aralarındaki mesafenin göstergesi sayılırken, mühtedi kadınlar için Müslüman topluluğa yakınlığın nişanesine dönüşmektedir. Böylece başörtüsü hem kökenden müslüman hem de mühtediler tarafından benimsenerek yeni bir ortaklık algısı oluşturmaktadır. Avrupalı vatandaşların gündelik deneyimlerinde İslami örtü yabancı kökenli bir kültüre ve göç olgusuna atfedilen bir gösterge olmaktan çıkıp aynı anda 'hem buranın hem de oranın' sembolüne dönüştüğünü iddia eder. Göç sonrası safhada, İslam'ın bir Avrupa dini haline geldiğini ve Müslümanların göçmen, yerlilerin de gayr-i müslim olarak tasnif edilmesi işlevselliğinin artık yitirildiğini iddia eder.

Bu bağlamda mühtediler ve başörtüsü ile temsil edilebilir yeni bir olgu olarak Avrupa ve Fransa gündeminde yer etmektedir. Araştırmaya katılanlar genellikle üniversite yıllarında İslam'ı seçmişlerdir. Mühtediler üniversite okudukları yıllarda başörtüsü ile ilgili resmi bir engel ile karşılaşmadıklarını fakat üniversite ortamında kıyafet tarzında olan değişiklik nedeniyle ötekileştirici bir tepkiye ile karşılaştıklarını ifade ediyorlar. Fakat üniversite sonrası iş imkanı arayan söz konusu kadınlar, yukarıda belirtilen şartlardan dolayı kamuda çalışma imkanı bulamamaktadırlar. Fransa gündeminde sürekli sıcak tutulan kamusal ihtilaflar özel sektöre de yansımış durumdadır. Bu nedenle kadın mühtediler çalışma konusunda özel sektörde de pozisyon alamamaktadırlar. Bu durum ülkedeki diğer Müslüman kadınlar için de büyük bir sorundur. Fransa'da müslüman kadınların ortak sorunu olan bu durum probleme maruz kalan kişilere dini yaşantısı ile mesleki yaşantı arasında bir seçim yapmayı zorunlu kılmıştır. Diğer ifadeyle mesleki yaşantısından feragat etme durumundan başka bir seçenek bırakmamaktadır. Bu uygulamalar gösteriyor ki Avrupa genelinde asıl sorun başörtülü kadınların toplumsal basamaklarda yükselişinden duyulan rahatsızlıktır. Bu noktada Göle, kadını kamusal hayatın içerisine katmaya çalışan modern Avrupa tecrübesine, “başörtülü olunca kadın niçin dışlanmak zorunda

kalıyor?" sorusunu sorar. Nitekim mühtedilerden "Camille (yaş:21, ihtida yaşı:20) konu ile ilgili şunları söylemektedir: *"Bugün yaşamak için çalışmam gerekiyor ve örtüyü takamıyorum. Ama onu örten kız kardeşlerime destek veriyorum. Bugün durumun nasıl değişeceğini bilmiyorum ama gayrimüslim insanlar bu tercihlerin nedenlerini anlamalı ve Fransa kurumları da örtüyü yasaklamayan Anglo-Sakson ülkelerinden örnek almalı."*

Başörtüsü Göle'nin deyiimi ile müslüman kadını "görünür (visible)" kılan İslami bir semboldür. Kamusal alandaki bu görünürlük müslüman erkeğe göre kadın bedeninde daha çok ortaya çıkmakta ve kamusal tartışmaların merkezine kadını oturtmaktadır. Bu nedenle Fransa kamusal alanında erkek mühtedi ile kadın mühtedinin yaşadığı sorunlar aynı boyutta değildir. Bu durum ülkedeki diğer müslüman kadınlar ile erkekler için de geçerlidir. Fransız mühtedi kadınların mücadelesi kendi seçimleri olan inanç modelini kendi toplumunda yaşama isteğidir. Fakat doğduğu ülkede inanç seçimi dolayısıyla ötekileştirilmektedir.

Dönüşümü yaşayanlar, sosyo-ekonomik açıdan daha iyi bir kariyere sahip olabilecek iken başörtüsü takmayı tercih ettiklerinden dolayı daha düşük profilde işlere yönelmektedirler. Çalışma gereksinimi, ekonomik imkânlar göre değişiklik göstermektedir. Eğer evli ve kocasının maddi durumu tatmin ediciyse, çalışmayı tercih etmeyebiliyorlar. Fakat evli değilse, çalışmalarını gerektiğini söylemektedirler.

Dönüşüm yaşayanlar, kamusal alanda çalışmak zorunda kalırsa, başörtüsü kullanmaya başladıktan sonra çeşitli stratejiler geliştiriyorlar. Örneğin bir bakanlıkta çalışan Safiye (44 yaşında, 41 ihtida yaşı), iş psikolojisi danışmanlığı yapmaktadır. İşyerinde başörtüsünü çıkartarak özel hayatta örtmeye devam ediyor. Boşanmış ve bir çocuk sahibi olan Safiye, ekonomik nedenlerle çalışmak zorundayım diyor. Kendisinin Müslüman olduğunu iş arkadaşlarının bilmediğini ancak zamanla bilinme riskinden bahsediyor ve tepkilerden de korkuyor. Ancak o zamana kadar gizleyerek çalışmaya devam edeceğini belirtiyor.

Malika (yaş:72, ihtida yaşı: 35) Hukukçu ve emekli bir avukattır. İslam'da kadın haklarına ilişkin seminerler düzenlemektedir. Fransa 'da faaliyet gösteren İslam organizasyonu UOIF (Union des Organisations Islamique de France-Fransa İslam Organizasyonları Birliği) çatısı altında bir çok dernekte konuşmalarıyla kitlesine ulaşmaktadır. İslam ile ilgili çok sayıda kitabı yayınlanmıştır. UOIF'nin himayesinde, başörtülü genç kadınları desteklemek için kampanyalar başlatarak başörtüsü ile ilgili yasayı protesto etmiştir. İslam hakkında *"İslam'ı kendim için öğrendim. Şimdi başkalarına yardım için öğretiyorum."* Anlayışındadır. Böylece dini yaşantı şekli ve mesleki tecrübesi ile uyum kurarak kendi sosyal çevresini oluşturmuş başörtüsü ile çalışabileceği profesyonel faaliyetlere yönelmiştir.

Yasmin (yaş: 25, ihtida yaşı:17), başörtülü olarak Müslüman kadınlara bir dernekte Fransızca dersleri vermektedir. Sosyoloji ve Antropoloji Bölümünden mezun olan Ummu Erkam (yaş:51, ihtida yaşı: 25) ise mesleği ile ilgili alanda çalışmadığı için İslami yayınlar satan bir kitapçıda başörtüsü ile çalışmaktadır. Çok iyi

kazanç elde edemese de başörtüsü ile çalışabileceği bu işi tercih etmiştir.

Kimya bölümünden mezun Havva (yaş: 49, ihtida yaşı: 30), özel hayatında başörtüsü takıyor. Laboratuvar ortamında ise bone ya da bandana kullanıyor. Havva, işyerinde bone giymenin kolay olmadığını fakat ekonomik nedenlerle çalışmak zorunda olduğunu vurguluyor. Bununla birlikte, yalnızca başörtüsü değil, iş yerinde namaz kılma, helal gıda ve kadın-erkek ilişkileri gibi konularda da sorunlar yaşadığını ifade ediyor. Havva, mevcut işini severek yaptığını söylemekle birlikte Müslüman bir çevrede çalışmanın kendisi için daha kolay olacağını ifade ediyor.

Bilgisayar mühendisliği bölümünden mezun olan Esmâ (yaş: 43, ihtida yaşı: 20) örtülü ve mesleğini kamuda yapamamaktadır. Esmâ, İslami derneklerin web siteleri ile ilgilenmekte ve teknik yardım sağlamaktadır. İslami web sitelerinin çok önemli olduğunu ve bunu gönüllü olarak yaptığını söylüyor. Esmâ'nın mesleki bilgi ve becerisini İslam için kullandığı görülmektedir.

Marion ise önceleri iş yerinden biraz uzaklaşınca hızlı bir şekilde başını örttüğünü evine döndüğünde ise, sokağın başında tekrar çıkarttığını anlatmaktadır. Böylece hem iş yerinden hem de ailesinden başörtüsünü gizlemektedir. Ailesi ile diyalogu iyi olmadığı için bu konuda tartışma yapmak istememektedir. Fakat zamanla ailesi bu durumu fark ettiğinde büyük bir tepki ile karşılaştığını anlatır.

Örtü ile ilgili ayrıca şunları ekliyor:

Günün birinde, cilbab veya nikab giyen bir kadın müslümanı gördüğümde şok oldum. Bence Müslümanlar olarak olumlu bir imaj göstermeliyiz. Giysileri cilt uyumuna ve bedenimize uygun olarak seçebiliriz. Doğru giysileri bulmak için biraz zaman ayırmanız yeterlidir. Buna ek olarak şu anda daha çok imkan var. Bugün Müslümanların giyebileceği makul fiyatlarla moda uyumlu kıyafetler yapan stilistler var.

Bu gibi örneklerde görüldüğü üzere mühtediler inanç ve kamusal alan arasında farklı stratejilerle soruna çözüm üretmeye çalışmaktadırlar.

Araştırmaya katılanların kıyafet tarzlarında farklılıklar mevcuttur. Türk Müslüman ya da Arap Müslüman kadınların tarzlarına yakın giyinmektedirler. Türk Müslüman arkadaş çevresinde yaşayan mühtedi, Türk tarzı örtünmeyi tercih etmiştir. Eşarp (kare veya dikdörtgen) renklidir, genellikle bir bone üzerine iğnelerle tutturulmuştur. Türk müslümanlar, başörtü renkleri ve dış giyimlerinin (ceketleri veya tunik) uyumlu olmalarına özen gösteriyorlar. Eşarp, dış kıyafetin üstüne salınmış veya altında olabilir. Fransa'daki göçmen Türk kadınların kıyafet tarzı ile Türkiye'deki Müslüman kadınların tarzları arasında farklılık olduğunu gözlemlemek mümkündür. Türkiye'deki Müslüman kadınlar kamusal alanın çağdaş karakterini de içeren artık daha farklı bir model çizmektedirler. Türkiye'de kadınların kamusal alanda görünürlüğü ve siyasi ve sosyal alanlarda bir aktör haline gelmiş olmaları, çağdaş İslami hareketlerin yeni özelliğini oluşturmaktadır. Bu nedenle eski dönemlerde olduğu gibi örtülü kadınların evlerde kapandığı ve aile rollerine hapsediği geleneksel İslam anlayışı büyük çoğunlukla

değiştirilmiştir. Fransa'daki göçmen Türk kadınlar bu denli bir vizyona sahip değillerdir.

Safiye (yaş:44, ihtida yaşı: 41), Türk müslümanlarının giyim tarzı için daha estetik olduğunu "*Arap tarzı üzücü gibiydi ve renkleri genellikle beyaz soluk siyah ve gri çünkü kişiye yas halinde gibi bir görünüm verir.*" Diyor.

Araştırmada Arap Müslüman kıyafet tarzını benimseyenler, kahverengi, siyah, krem, gri, beyaz ve bordo gibi renk tonlarını tercih ediyor. Başörtüsü omuzlara düşerek göğüs kısmının tamamını kaplar tarzda örtünmektedirler. Örtünün içinde bir bone bulunur, ancak boneleri Türk tarzından daha görünür biçimdedir. Genellikle uzun, geniş tunikler giyerler ve altında pantolon veya etek bulunur.

Cecile ise (yaş:21, ihtida yaşı 20) giysi seçimini, İslam'ın doğuşunu anlatan filmlerden esinlenerek belirlemiştir. Cecile bu şekilde giyinerek "*Peygamberin zamanında yaşamaya*" özlem duymaktadır. Cecile gibi dönüşüm yaşayanlar, göçmen Müslüman Araplardan etkilendikleri yaşam şekllinden ziyade İslami belleğin sonucu böyle davrandıkları söylenebilir. Buna rağmen mühtedilerde Arap stili daha belirgin gözükmektedir. Bunun nedeni ise Kur'an dilinin Arapça olması ve İslam'ın öncelikle Arap toplumuna inmesi olarak yorumlanabilir. Mühtediler her ne kadar ülkelerindeki müslüman topluma benzer stilde kıyafetler giyseler de göçmen Arap ya da Türk Müslümanlarla karşılaştırdıklarında farklı bir biçim ortaya koyduklarını gözlemek mümkündür.

Sünnet ve Adab Kuralları

İslam dininin ikinci kaynağı sünnet, Peygamber'in söz ve davranışlarındaki ölçüyü anlatır. Yaşam biçimini düzenler ve gündelik hayatta bir dizi davranışla yol gösterir. Sünnet, Peygamber'in söz ve tutumlarının Müslümanlara mecburiyet yüklemeyen yönlendirmesi ve tavsiyeleri anlamına gelmektedir. Sünnetin farklı dereceleri vardır. Bunlar aynı zamanda adablardır. Örneğin Peygamber, mü'minlerin birbirine selam vermesini, yoldaki bir engeli kaldırmasını tavsiye etmektedir. Bu gibi uygulamalarda toplumun yararı ve insan ilişkilerinin ahengi ve Allah'a karşı şükür söz konusudur. Sünnetler sıradan davranışlara da bir adab kazandırır. Oturma kalkma, yolda yürüme, sofraya, alışveriş adabı gibi bir çok sıradan davranışa insanlararası ilişkileri düzenlemek için bir form getirir.

Mühtedilerin sünnet ve adab konusunda İslami duyarlılık kazandıkları yapılan gözlemlerle tespit edilmiştir. Örneğin Abdelhay çiftinin evinde sünnet ve sofraya adabı uygulamaları şöyle gözlemlenmiştir. Yemeğe başlamadan önce sünnet gereği aile bireyleri ellerini yıkamıştır ve çocuklar dahil olmak üzere bütün fertler sağ el ile yemek yemiştirlerdir. Yemek esnasında küçük oğulları (9 yaşında) sofraya dua yapmıştır. Sofra duası Arapça yapılmıştır. Çocuklar, yemek bittikten sonra masaya dökülen ekmeğin kırıntılarını toplayarak pencereden kuşlara vermişlerdir. Üç çeşit yemek olup az miktarda yemiştirlerdir. Yemek sofrası birlikte kurulup birlikte toplanmıştır.

Din değiştirenler mülakatlar esnasında "selamün aleyküm", "elhamdülillah", "maşallah", "estağfirullah", "inşallah" gibi kullanımları alışkanlıkla her fırsatta

söylemektedirler. Böylece jest ve mimiklerin dahi İslamileştiği söylenebilir.

Önceki Sosyal Çevreden Uzaklaşma ve Yeni Bir Çevrenin Oluşumu

Mühtediler yeni seçimleriyle aile ve çevrelerinden büyük oranda tepki almışlardır. Bazıları evden atılma, bazıları şiddet ve dışlanma yaşamıştır. Bazı aileler bu seçim sürecinde tepki gösterse de mühtedinin önceki hayatına göre daha olumlu tutumu, kendilerine saygısı ve ilgisi sayesinde aile ilişkilerinin düzeldiği söylenmiştir. Günlük alışkanlıklarının büyük çoğunluğunu değiştiren mühtedi, aile ve çevresi tarafından fark edilmiş inancın görünür yönleri dolayısıyla büyük tepki almıştır. Bu genellikle zor, kırılmalı ve uzun bir süreçtir. Dönüşümü yaşayan kişiler, İslami uygulamaları öğrenme safhasında bir süre gizlerler. Weber'in(1986), sosyal sınıf değişimleri için işaret ettiği kişilerin ekonomik ve sosyal statüleri belirli bir ölçüde kaybetmeleri dini değişim için de söz konusu olmuştur.

Kişi İslam'a girmeye karar verdiğinde, dini ilkelere göre toplumsal hayatını yeniden şekillendirmektedir. Berger ve Luckman'a göre (1971, aktaran Köse s.177) mühtedi için yeni çevresi ve önceki çevresi arasındaki mesafeyi kabullenme durumu söz konusudur. Buradaki çatışma aslında makalenin baş kısmında belirtilen Batılı habitus ile İslami habitus arasındaki çatışmadır. Aynı kültürel kodlara sahip olmalarına rağmen mühtedi yeni seçiminden dolayı ötekileştirilmiştir.

Marion (yaş:31, ihtida yaşı: 22) yaşadığı zorlukları kısaca şöyle anlatır:

Ailem din değiştirme kararımı olumsuz karşıladı. Önce çalıştığım iş yerinden ayrılacağımı ve yeni yaşantıma uygun bir iş yerinde çalışmak istediğimi aileme bildirdim. Daha sonra başörtüsü takma kararımı açıkladım ve tepki ile karşılaştım. Zamanla ailemin yanından ayrıldım ve iş arkadaşımın evinde ikamet etmeye başladım. Bu durum beni rahatsız ediyordu ve ailemle tekrar konuşmak istedim. Fakat ailem eve girmeme izin vermedi ve konuşmayı reddettiler. Bir süre Faslı bir ailenin yanında kaldım, ardından küçük bir ev kiradım, iki yıl boyunca ailemden sadece küçük kardeşim ile iletişimin devam edebildi. Sonra evlendim, çocuğum oldu ve zamanla telefon ederek ve bağı koparmayarak aile ilişkilerimi düzeltmeye çalıştım.

Marion bu dönemin kendisi için zaman alan zor bir süreç olduğunu söyler.

Ailelerin ön yargısında hem medyanın olumsuz söylemlerin hem de politik tartışmalarda İslam'ın gündemde olmasının büyük etkisi vardır. Bunun yanısıra Fransızların çevrelerinde yaşayan bazı göçmen müslümanların olumsuz tavırları etkili olmaktadır. Banliyö mahallelerinde müslüman gençlerin aşırı davranışları İslam'a karşı mevcut önyargıları arttırmaktadır. Ailelerin İslam'a duydukları önyargılar kadar çocuklarının Arap gençlere benzeyeceği endişesi tepki nedenidir. Yasmin (yaş:25, ihtida yaşı:17), "*Ailem henüz İslam'ı kabul sürecimin farkında değildi. Ailemin yanında domuz eti yemediğimi farkettilerinde beni sokağa attılar. Müslüman olmak istediğimi anladılar. Müslüman olmanın Arap olma anlamına geldiğini düşünüyordular. Arapları sevmiyorlardı. Beni kararımdan*

döndürmek için evden attılar." Ardından dedesinin yanında kalmaya başlayan Yasmin, oradan da ayrılır ve Faslı bir arkadaşının ailesi yardımıyla hayatını sürdürür sonra ise bir Türkle evlenir.

Mühtedilerin yeni çevreleri evlilik seçimleriyle belirlemektedirler. Arap, Türk ya da Fransız mühtedi kişilerle evlilik yapmaktadırlar. Araştırmaya katılan mühtedilerin birisi hariç diğerleri evlidir. Onlara iki farklı kültürden evliliğin zorlukları sorulmuştur. Araştırmada elde edilen sonuç, din değiştiren kişilerin karşılıklı olarak evliliklerde büyük sorunlarla karşılaşmadıkları yönündedir. Bu, eşlerin Fransa'da doğup büyümüş, aynı kültür ortamında yaşıyor ve aynı eğitim sisteminde yetişmiş olmasının önemi vardır. Herşeyden önce ortak dilleri Fransızca'dır.

Dönüşen kişilerin İslam'ı entelektüel, akılcı, pragmatik olarak seçmeleri, kültürel farklılıkları ayırt etmelerini sağlamıştır. Evlilik sonrası başka kültürlerle karşılaşmış olsalar da yaşam prensiplerini İslam ilkeleri üzerinden şekillendirmişlerdir. Bu bağlamda, kültürel farklılıklardan dolayı karşılaşılan sorunlar İslam ortak noktasından hareketle çözülmektedir. Dahası, mühtediler göçmen Müslümanlara *gelenek ve inanç Müslümanlar arasında karıştırılıyor* şeklinde eleştiri yöneltmektedirler. Eğer eşlerin aile çevresi İslam'ı geleneksel olarak yaşıyorsa mühtediler o zaman zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. O nedenle bu zorluğu *"İslam'ı öğrenmek ve yaşamak, kültürü öğrenmek ve yaşamaktan daha kolaydır"* şeklinde ifade etmektedirler.

Yeni Bir Figür: Fransız Müslüman

İslam'da isim değişikliği önemli ve sembolik bir özelliktir(Hine,1970,s. 61-66). Ayrıca, bir şeye isim vermek, onlara anlamlı bir varlık kazandırmak demektir. Özellikle, bu seçim nüfus cüzdanından, resmi işlere ve toplum tarafından bilinmeye kadar hedefleri içerir. Dini dönüşümlerden sonra yeni bir isim almak İslam dinine aidiyet ve dini dönüşümün garantisi gibi işlev görmektedir. Bundan sonra Müslüman olarak kalacağı, fikrini değiştirmeyeceği ya da bunu yaparken, daha büyük zorluklar yaşayacağı yerli toplum karşı bir güvence olacaktır(Allievi, 1998,s.172).

İsimle ilgili değişiklik mühtedinin bulunduğu çevreye göre belirlenmektedir. Eğer Arap kökenli arkadaş çevreleri vasıtasıyla İslam'ı tanıdıysa Arapça isim edindiği görülmüştür. Ummu Celil veya Ummü Erkam, Malika gibi isimler Arap kültüründeki isimleri çağrıştırmaktadır. Arap arkadaşları ve çevresi tarafından kabul görmenin ve aidiyet hissini bir tezahürü sayılabilir. Aynı şekilde Türk menşeli bir çevrede bulunuyorsa, Yasmin (Jasmine), Cemile (Camille), Meryem (Mary) gibi isimler tercih edilmiştir. Bu kabullenmeler mühtedinin ihtida sürecinde önceki çevresinde yaşadığı sorunlardan sonra yeni bir çevre edinme ve bir bütünün parçası olma hissini uyandırmaktadır. İsim alarak arkadaşlarının bağlı olduğu milliyet ve Müslümanlık anlayışını kısmen benimseydiği gibi o ülkenin dili ve giyim tarzını, örtünme şeklini ya da geleneksel yapıyı da kısmen benimsemektedir. Fakat bazen bu durum mühtedi tarafından tam da içselleştirilmemektedir. Özellikle arkadaş çevresinin kültürden gelen fakat müslüman kimlikle bütünleşen davranışlarını mühtedi

sorgulamaktadır. Bu yönleri ile Fransız mühtediler diğer müslümanlardan ayrılmaktadırlar.

Bazı mühtediler ise isim değiştirmemiştir. Cecile (yaş:21, ihtida yaşı:17), *"...şimdiye kadar yaşadığım deneyime sahip olarak İslam'ı keşfettim. Benim kimliğimde bugüne kadar hayatım tarafından belirlendi. Dinimi değiştirmiş olabilirim, ancak adımları değiştirmek benim yeni dinimin yükümlülüğü değil, aileme karşı saygılı bir tutum değil. Bu yüzden radikal düşünüyorum."*

Allievi'ye(2000, s.162) göre din değiştirenler Fransız ya da Avrupalıdan başka bir şekilde tanımlanamazlar. Çünkü bir kişi İslam'a geçebilir, ancak o kişi Arap, Türk ya da Pakistanlı olamaz. Din değiştirenler sadece Arap ve Türk Müslümanların etkisiyle değil, araştırmaları sayesinde bir dönüşüm gerçekleştirirler. Buradan yeni bir Müslüman biçimi ortaya çıkmaktadır. Fransız kültürünün katkılarıyla Arap ya da Türk kültürüne göre farklı bir figür. Bu figür "Fransız Müslüman"dır. Nitekim Bénédicte (29/20), *"Bir insanın kültürü veya geleneği ne olursa olsun, İslam'ı yaşayabilir. Ben Fransızım ama aynı zamanda Müslümanım. Müslüman olmak benim Fransız kimliğimi değiştirmedir. İsim bir kimlik ise, Fransız kimliğiyle İslam'ı taşıyabilirim."* İki kültür ve medeniyet arasında bir karşılaşma olan bu olgu kurumsal olarak önemli ve sürekli bir rol oynayacaktır. Bununla birlikte, dönüştürülmüş kişinin "Arap Müslüman" ya da "Türk Müslüman" olmadığını vurgulamalıyız. Bu farklılık Marlett, (1997) şöyle açıklamaktadır: Dönüşüm yaşayan kişilerin sosyalleşme aşamasında, kişinin bağlı olduğu yeni grubun inanç ve değerlerini öğrenirken, önceki kişiliğin izlerini tamamen silmesi imkansızdır. Bu gerçeğin göz önüne alındığı andan itibaren din değiştiren kişi önceki inancına yeni bir yorum getirerek yeni bir dini anlayış geliştirmektedir.

"Fransız Müslüman" olgusu İslam açısından bakıldığında herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Kur'an, İslam'ın farklı kültürlerde ve coğrafyalarda yaşanabilecek evrensel bir din olduğuna işaret eden ayetler içermektedir. İslam, insanların kendi özünü, gerçek ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçları nasıl karşılayacaklarını, diğer insanlarla olan ilişkilerini ve diğer canlıları göz önüne alacak şekilde örgütlenmesini ister. İşte bu nedenle, İslam ile birlikte her koşulda inanç, uygulama ya da ahlak ilkelerine saygı gösterilen kurallar gönderilmiştir.

Dolayısıyla İslam dünyaya gönderilen bir din olarak kültürel ve geleneksel uygulamalardan ayırt edilmelidir. Bununla birlikte, bu dinin farklı coğrafyalarda ve kültürlerde kolaylıkla yaşanabilmesi için dört ekol vardır. İnananların manevi hayatlarını takip etmek için bu dört okuldan birini seçmeleri mümkündür.

Eleştiriler

Mühtedilerin İslam ümmetine aidiyet hisleri ve İslam'ın pratikteki temsilleri hakkında fikirleri sorulmuştur. Genel olarak, İslam'ın göçmen Müslümanlarca temsili konusunda bir takım eleştirileri mevcuttur. *"Göçmen müslümanların İslam'ın imajını olumsuz temsil ettiklerini ve bu imajın küçümsenmesine neden olduklarını"* iddia ediyorlar. Ayrıca Onların *"Müslüman kökenlerini inkar ederek Avrupalılara benzemeye çalıştıklarını"* düşünüyorlar. Bu ifadelerden mühtedilerin İslam'a yönelme sürecinde göçmen

müslümanlardan kısmen etkilenseler de inancın deruni boyutunu yaşarken kendi araştırmaları etkili olmaktadır.

Diğer eleştiri konusu Müslümanların gelenekle İslam'ı karıştırdıkları yönündedir. Müslümanların kaynaklardan ziyade kültür ve gelenekle aktarılan İslam'ı yaşadıklarını iddia etmektedirler.

Müslüman ailelerin çocuklarına yeteri derecede dini eğitim vermedikleri bunun yanısıra mühtediler tarafından verilen gönüllü derslerde de müslüman çocukların İslam'a karşı ilgisiz oldukları aktarılmaktadır. "İslam'ın dışa dönük temsilinin yeterli olmadığını onu içten ve yürekte yaşamak gerektiğini" vurgularlar. Bu konuda göçmen müslümanların bazılarını samimiyetsiz bulmaktadırlar. Ayrıca Fransa'da Müslümanların Türk ve Arap şeklinde iki tür İslam temsilleri olduğunu ve birbirlerini yeterince desteklemediklerini ifade etmektedirler.

Makalede mühtedilerin Müslüman dernek ve kuruluşlarda gönüllü olarak ders veya yardım ettikleri ifade edilmişti. Bu derslerden örneğin Arapça eğitimlerine çoğunluk olarak Fransız öğrencilerin katıldığı, Arap kökenli kişilerin ise kendi dillerine çok fazla ilgi duymadıkları eleştirisidir. Bu nedenle mühtediye göre, "İslam her geçen gün büyümekte olan ancak yeterince temsil edilmeyen bir dindir."

Malika (72 / 35 ihtida yaşı), "Uygulamada İslam'ı yaşayanlar iyidir ancak çoğunluk gelenekleri ile yaşarlar. Aileler çocuklarına gerçek dini eğitim vermiyorlar. İslam'ı geleneksel bir şekilde yaşıyorlar. Bazı insanlar İslam'ın gerçek değerlerini anlamıyor. Müslümanlar da gerçek İslam'ı araştırıyorlar." Cecile (21/ 17 ihtida yaşı) Müslümanlar hakkında şunu dile getiriyor: "Göçmen Müslümanlardan bazıları dinlerini gizledi ve Fransızlara karışmak istediler. Özellikle de bu arzunun etkisinde kalan çocuklarıdır. Bu nedenle yeni neslin kendi dinleri üzerinde daha fazla araştırma yaptıklarını söyleyerek, ilk nesil göçmenler ile çocukları arasındaki farkı vurguluyor.

Aysel (45/ 29 ihtida yaşı), "Müslümanların çoğunun İslam'ı bilmediğini düşünüyorum. Onlardan bazıları çevrelerindeki insanlar için kötü örnek teşkil ediyorlar. Çünkü onların bilgisi yanlış veya eksik. İslam, onu iyi bilen insanlar tarafından öğretilmelidir. Beni en çok etkileyen şey Müslümanların dürüstlüğüydü. Ama bir takım Müslümanlar düşüncemi değiştirdi."

Ummu Celil (48/ 25 ihtida yaşı) durumu analiz ederek eleştirilerini daha çok ekonomik ve eğitim açısından yapıyor. Ona göre "Fransa Müslümanları daha çok işçi kesimden ve çok fazla gelir elde edemiyorlar." Eğitimden yoksun olduklarını ve yeterince eğitilmiş sayısını olmadığını düşünüyor. Ancak bir kişi İslam'ı öğrenmek istese bu noktaların çok önemli olduğunu dile getiriyor. O'na göre Fransa'da Müslüman ailelerin çocuklarının eğitimi büyük bir sorundur. Bazı ailelerin onlara din eğitimi sunacak kadar imkanı olmayabilir görüşündedir.

Ummu Celil'e göre, "İslam'la ilgili bazı sorunların kaynağı Müslümanların kendi içlerinde ırk ve kültürel farklılıklardır." Yine bu konu ile ilgili Abdelhay ailesi "İslam'da kardeşlik var ama Müslümanlarda bu kardeşliğin olduğu tam olarak söylenemez." şeklinde durumu betimliyor.

Ümmü Erkam (51, 25 ihtida yaşı), İslam'da en çok etkilendiği şeyin Allah'ı her yerde ve her zaman yanında olduğu ve hiçbir zaman yalnız olmadığını bilme yeteneğidir. Ama bu anlayışın zamanla kaybedildiği noktasında Müslümanlara eleştiri yöneltmektedir. Buradaki Müslümanlar bu bilinçten haberdar olmadan yaşıyorlar. Ayrıca Müslümanları doğaya yeterince saygı duymamaları nedeniyle de eleştirmektedirler. Oysa, doğanın Allah hakkında bilgiler söylediğini ve doğada daha çok tefekkür (meditasyon) yapmak gerektiğini düşünüyor.

Sonuç

Çoğulcu bir toplum yapısına sahip Fransa, kendi kurucu değerlerinden taviz vermeyişi ve din duygusunu özel alana ait kılarak kamusal alanda dini sembollerin görünürliğini yasaklamasıyla İslam ile olan ilişkilerini kırılan bir zemine taşımıştır. Bu zeminde kadın mühtediler dini tercihleri dolayısıyla hayatlarını ikinci kez inşa etmek durumunda kalmışlardır. Seçimleri sonucu kendi ülkelerinde dışlanma ve yasal haklarının bir kısmından feragat etme durumunda kalmaktadırlar. Modern ve seküler hayatın dikte edilmesi, insanların inanç veya ibadet isteklerinden sıyrılmaları gerektiği anlamına gelmemektedir. Fransa kurucu değerlerinde din ve modernite bir araya gelebilecek kavramlar olarak görülse de toplumsal pratiklerde durumun daha farklı geliştiği söylenebilir.

Araştırmadaki ihtida tecrübeleri "relasyonel ihtida" modeline yakın gözüktüğü mühtedilerin İslam'ı araştırmaya yönelik rasyonel sorgulamaları entelektüel birikimle gelen cesaret inanç olarak İslam'da karar kılmalarına neden olmuştur. Kabul ettikleri yeni inanç değerleri ve hafızalarının uyumu sayesinde huzur hissettiklerini ifade etmişlerdir. Elde ettikleri motivasyonla dinin beden ve davranışla ifade edilen boyutunu temsil ederek kendilerini gerçekleştirebilmişlerdir. Kendi ifadeleriyle "Peygamber zamanında inancından dolayı ailesinden dışlanan ya da şiddete maruz kalan sahabeler gibi bir durumla özdeşleşmiş, zor durumlarda bu örneklerden güç alabilmişlerdir." Bu yönleri ile İslam ülkesi ve kültürü içinde doğan müslümanlara göre daha güçlü bir irade göstermişlerdir. Bu iradenin davranışa yansması, çevreleri tarafından radikal tavır ya da bir tür dejenerasyon olarak algılsa da bu söylemlere aldırmanın aile, arkadaş, sosyal statü gibi birçok şeyden feragat ederek İslam'a adanmışlardır.

İhtida ile sosyal statü, ekonomik düzey, yaşam şekilleri, yeme ve içme alışkanlıkları, giyim ve kuşam tarzları, jest ve mimikleri, eğlence, zevk ve alışkanlıkları, arkadaş, evlilik, eğitim ve iş tercihleri, alış-veriş, gezi ve seyahat edilecek yerler, hayat görüşleri gibi birçok yönden değişen mühtedi, kendine tüm bu ihtiyaçlarını karşılayabileceği yeni bir alternatif alan oluşturmak durumunda kalmaktadır.

Araştırma esnasında dikkat çeken husus göçmen müslüman kadınlarla mühtedi kadınların motivasyon kaynaklarının birbirlerinden farklı oluşudur. Göçmen müslüman kadınlar İslamî bir çevrede doğup yetiştikleri için fazladan bir çaba göstermeden müslüman kimliğini taşımaktadırlar. Mühtedi kadınlar ise inancı elde etmek için uzun ve zorlu bir süreç yaşamaktadırlar. Yaşadıkları tecrübeler İslamî bilinç dereceleri ve

samimiyetlerini etkilemektedir. Altuntaş'ın(2010) ifadesiyle mühtedi kadınlar modernizmden geleneğe, göçmen kadın müslümanlar ise gelenekten modernizme doğru bir hat çizmektedirler. Bu durum aslında yerli egemen kültürün göçle gelen azınlık kültür üzerinde kurduğu otorite ile de açıklanabilir.

Alan çalışması esnasında farkedilen diğer husus, yeniden sosyalleşme süreçlerinde mühtediler Türk Müslümanlardan ziyade Cezayir ve Fas kökenli Müslümanlar ile iletişim kurmaktadırlar. Bu durumun nedeni çeşitlidir. Birinci neden dil faktörü ikinci nedeni ise Arap Müslüman nüfusun ülkede daha yoğun olmasındandır. Asıl neden ise Cezayir ve Fas ülkelerinin Fransa ile olan tarihsel arka planıdır. Çünkü Cezayir, Fas gibi ülkeler uzun yıllar Fransa'nın kolonisi olarak kalmış ve koloni olmaları gereği resmi dilleri Fransızca kabul edilmiştir. Türk Müslümanlara gelince onlar iş imkanları dolayısıyla Fransa'ya Arap müslümanlara göre daha sonraları göç etmişlerdir. Göç edenlerin dil problemi ve öncesinde memleketlerine geri dönme arzuları Fransa toplumu ile iletişimlerini geciktirmiştir. Daha sonra Fransa vatandaşlığını alarak kalıcı olmaya karar verdiklerinde dil sorununu çözülmeye başlamıştır. Görüldüğü gibi Arap ve Türk müslümanların Fransa'ya göç motivasyonları farklılık göstermektedir. Mühtedi ebeveynlerinin İslam'ı "Arapların dini" olarak görmeleri ve çocuklarına "Araplar gibi mi olacaksın?" tepkilerinin altında yatan şey bir zamanlar koloni olarak kabul ettikleri toplumun dinini, çocuklarının benimsemelerine karşı duyulan bir rahatsızlık duygusu olarak okunabilir..

Mühtedilerin tecrübelerine bakılarak İslam'ın bir coğrafya veya mekan ile sınırlandırılmayacağı fikri uyanmaktadır. İhtida olaylarına bakıldığında bu bireysel tecrübelerin dünya genelinde bu isteği duyan herkesçe yaşanabilirliği mümkün gözükmektedir.

Bu çalışmanın sınırları kadın mühtediler olarak belirlenmiştir. İhtidayı erkek özneler ve mühtedi aileleri inceleyerek ele almak konuya farklı bakış açıları sunabilir.

Mühtedilerin anlatılarından Avrupa'daki bazı göçmen müslümanların temsil problemi olduğu ve İslam hakkında olumsuz bir imaj çizdikleri anlaşılmaktadır. Kimlik müslümanı şeklindeki temsil, İslam'ın algılanışında sorunlara sebep olmaktadır. Fransa'daki göçmen Müslümanların dini bilgi ve pratik eksikliği mühtediler tarafından eleştirilmektedir. Aslında bu bir tür eleştiriden ziyade müslümanların sorunlarını dile getirmektedirler. Eleştiri konusunda kısmen haklı olsalar da göçmen müslümanların Fransa'da azınlık konumunda oldukları ve Fransız müslümanlara göre daha farklı bir statüde oldukları unutulmamalıdır. Göçmenlik meselesi farklı problemleri de beraberinde getirdiği için yerli egemen toplum içinde yer edinme mücadelesi bazı ihtiyaçların daha ön plana taşınmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak her iki grup dini tecrübe açısından aynı inanç öğretilerinden beslenseler de arka planları açısından farklı bir değeri temsil etmektedirler.²

² Teşekkür

Bu çalışmayı yapmak "bizim dinimiz" olarak bildiğimiz İslam'ı bir Fransızdan dinlemek için önemli bir tecrübeydi. Bu çalışma esnasında araştırmayı yönlendiren hocam Prof. Dr. Nilüfer Göle'ye ve elbette araştırmamın alan çalışmasında karşılaştığım

Kaynakça

- Akan, M. (2009). Laïcité and multiculturalism: the Stasi Report in context 1. *The British Journal of Sociology*, 60(2), 237-256.
- Allievi, S. (1998). *Les convertis à l'islam: les nouveaux musulmans d'Europe*. Editions L'Harmattan.
- Allievi, S. (1999). *Les conversions à l'islam. Redéfinition des frontières identitaires, entre individu et communauté'*. Paroles d'İslam. Paris: Maisonneuve & Larose.
- Allievi, S. (1999). Pour une sociologie des conversions: lorsque des Européens deviennent musulmans. *Social Compass*, 46(3), 283-300.
- Altuntaş, N. (2010). Kadın Ve Bir Kimlik Olarak Araçsallaşan İslam: Almanya'da Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 1-40.
- Bauberot, J. (2003). Danimarka: Laikleşmeksizin Sekülerleşme. Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik,(Fazıl Arabacı), İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Bourdieu, P. (1980). *Le sens pratique*, éditions de Minuit. Paris, 475s.
- Christensen, C. W. (1963). Religious conversion. *Archives of General Psychiatry*, 9(3), 207-216.
- Daynes, S. (1999). Processus de conversion et modes d'identification à l'islam: l'exemple de la France et des Etats-Unis. *Social compass*, 46(3), 313-323.
- Deutsch, A. (1975). Observations on a sidewalk ashram. *Archives of General Psychiatry*, 32(2), 166-175.
- Erdem, T. (2001). Nilüfer Göle, Sosyoloji ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2).
- Foucault, M. (2013). *L'Origine de L'Herméneutique de Soi: Conférences Prononcées À Dartmouth College 1980/Hermenötüğün Kökeni: Kendilik Hakkında-Dartmouth Konferansları 1980*, Çev. Şule Çiltaş Solmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2017.
- Garcia-Arenal, M. (1999). Les conversions d'Européens à l'islam dans l'histoire: esquisse générale. *Social compass*, 46(3), 273-281.
- Godard B.et Taussig S.(2007). *Les Musulmanes en France*. Paris: Robert Laffond.

ve görüş ve düşüncelerini en özel yaşam tecrübelerini benimle paylaşan mühtedilere minnettarım. Ayrıca çalışmamın yazım aşamasında teorik yönü ve Fransızca düzeltmeleri ile yardımlarını esirgemeyen Sümeyye ve Semra arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Ayrıca eğitimim konusunda beni destekleyen ailem ve yakınlarıma da teşekkür borçluyum. Makale yazım esnasında değerli fikir ve görüşlerini paylaşan hocam Prof. Dr. İhsan Toker'e teşekkürlerimi sunar makalenin yayınlanması ve kitlelere ulaşmasına katkı sunan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

- Göle, N. (1991). *Modern mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. Metis Yayınları, İstanbul, La Découverte, Paris, 158. Göle, N.(2003). *Musulmanes et Modernes : Voile et civilisation en Turquie*. Riegel J. (trd.), Paris: La découverte.
- Göle, N. (1999). *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri [New Public Faces of Islam]*. İstanbul: Metis.
- Göle, N. (2005). *Interpénétrations: l'Islam et l'Europe*. Éditions Galaade.
- Göle, N. (2006). Islamic visibilities and public sphere. Göle, Nilüfer & Amman, Ludwig, *Islam in Public: Turkey, Iran and Europe*, 174-75.
- Göle, N. (2015). *Islam and secularity: The future of Europe's public sphere*. Duke University Press.
- Göle, N. (2015). *Musulmans au quotidien: une enquête européenne sur les controverses autour de l'islam*. La Découverte/Göle, N. *Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar: Avrupa Kamusal Alanındaki İslam İhtilafları Üzerine Bir Araştırma*, Cunillera, Z. (çev.) İstanbul:Metis
- Habermas, J. (1995). *Kamusal Alan: ansiklopedik bir makale*. *Birikim Dergisi*, 70, 62-66.
- Hine, V. H. (1970). *Bridge burners: Commitment and participation in a religious movement*. *Sociological Analysis*, 31(2), 61-66.
- Kavas, A. Vincent Mansour Monteil Vefat Etti. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46(1).Kavas, A. (2002).
- Kepel, G. (1987). *Les Banlieues de l'Islam (The Suburbs of Islam)*. Paris: Le Seuil.
- Kim, H. C. (2003). *Din Değiştirmenin Entelektüel Arka Planı*. İstanbul: Kaynak Yay.
- Köse, A. (1993). " ihtida" *DİA*. c. XXI, İstanbul:TDV.
- Köse, A. (2003). *Avrupalıların Mistik İslam'la Tanışmaları*, III. Uluslar Arası Mevlana Kongresi. Konya: Selçuk Üniversitesi, 61-66.
- Köse, A.(2008). *Neden İslam'ı Seçiyorlar?* İstanbul: İz.
- Mahmood, S. (2004). *Politics of Piety*, New Jersey: Princeton University.
- Meyerovitch, E. D. V. (2002)*İslam'ın Güler Yüzü*, Aydın C.(çev.), İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
- Pazarlı, O. (1972). *Din Psikolojisi (Vol. 16)*. Remzi Kitabevi.
- Peker, H.(1979). *Din Değiştirmede Sosyopsikolojik Etkiler*. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi (Dr. tezi).
- Roy, O. (1992). *L'échec de l'Islam politique*, Le Seuil.
- Sultan, M. (1999). *Choosing Islam: A study of Swedish converts*. *Social Compass*, 46(3), 325-335.
- Tietze, N. (2002). *Jeunes Musulmans De France Et D'Allemagne: Les constructions subjectives de l'identité*. Editions L'Harmattan.
- Touraine, A. (2016). *Modernliğin Eleştirisi (Çev.: Hülya Uğur Tanrıöver)*.İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Weber, M., & Kavramları, S. T. (1986). *Meslek Olarak Bilim. Sosyoloji Yazıları*,(Çev: T. Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- <http://www.larousse.fr>
- <http://www2.diyamet.gov.tr/DisliskilerGenelMudurlugu/YurtdisindeDiniHayat/Fransa.pdf>
- <https://islamhouse.com/fr/articles/77865/>. Yayın tarihi 2008 alıntı:1.09.2019
- <https://traditionalistblog.blogspot.com.tr/2017/11/abd-al-wahid-pallavicini-1926-2017.html>.
- <https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/ihtida/>
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/fransa_raporu.pdfTürkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Fransa Raporu, Yayın tarihi: Eylül 2009 Alıntı tarihi 1.09.2019.